

Выходить два раза на мѣсяць, каждого 1-ого и 15-ого, въ объѣмѣ 2—2½ аркуша.

Редакція „Зорѣ“ въ камениці підъ ч. 8. у л и ц я А к а д е м и ч н а.

ЗОРЯ

Пренумерата выносятся: на цѣлый рѣкъ 5 ар., на пѣтъ року 2 ар. 50 кр., на чверть р. 1 ар. 25 кр.

Пренумерату належить присылать до администраціи „Зорѣ“ (улиця Академична ч. 8.)

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ОДНА НОЧЬ.

(Зъ письма моего молодого товарища.)

Ты знаешь директора нашей гимназіи, которого мы зовемъ паномъ. Онъ, хочъ и кровный москвичъ, а дуже любить насъ Украинцевъ, наибольшъ же зъ Полтавщины. Де-бъ не стрѣвъ, заразы пыта' шуткуючи: — А що, чи скоро поѣдемъ до дому на волахъ? — То було инѣдъ ѣ скажешь: — Якъ бы пустили, то ѣ сѣгодня-бъ поѣхавъ. Отъ онъ инѣдъ ѣ пустить, узавши напередъ зъ тебе чесне слово, що якъ строку будешь. А до дому свѣтъ не близкій; треба проѣхати сто верстъ, та ще поштою. Ђдешъ було у субботу, а къ понедѣлку треба вже бути на лекціяхъ.

На сю масляну одпросились мы зъ однимъ землякомъ, Менею (такъ прозвали мы его) до дому. Мѣнѣ можно було выѣхати ранкомъ, мѣнѣ-жъ пѣсля лекцій. Якъ тѣльки скѣнчилися лекціи, побѣгъ я мерщій у канцелярію и узавши билетъ метнувшись на поштовую станцію.

Запрягли мѣнѣ коней. Тѣльки що выѣхали за цѣпный мѣстъ, хуга така поднялась, що ѣ свѣту божого не видно... Дрѣжаки мене напали. А треба тобѣ сказать, що я выхопившись, у чѣмъ стоявъ. Одна шинеля на мѣнѣ гимназійска. Писавъ до дому, щобъ выслали теплу одежду дорожную, такъ мабуть листъ не дойшовъ. Ну, думаю, обойдетъ ся; не зимувати-жъ мѣнѣ черезъ се у Кіѣвъ.

Чимъ далѣ, вѣтеръ подмывавъ мѣнѣ, холодъ мене проныавъ. Треба погрѣтись по запорожьи. — Подвертай же, — кажу ямщику, — до шинку. Подвернули. — Подѣтъ выпийте, — кажу вытягавши грошъ зъ кишени, — та ѣ мѣнѣ вынесѣтъ чвертку. — Вынѣсь. Сербнувъ, немовъ зогрѣвъ ся.

— Торкайте!

Зновъ задзвенѣвъ дзвѣнокъ. А я разбивъ солому, що була намощена у саняхъ, обгорнувъ ся нею...

— Ну, — мѣркую собѣ по тихеньку, — не треба-жъ давати тѣкати зъ тѣла животной теплотѣ. Похухую собѣ у руки, та вызираю зъ пѣдъ настобурченного комѣря. Ямщикъ посвистуе, помахуячи батѣжкомъ, и конѣ якъ мухи летять спотыкаяючись на всѣ бѣгъ нѣгъ. И такимъ побытомъ хутко добѣгли мы до Броварской поштовой станціи. Конѣ стали. Дзвѣнокъ брызнувъ радѣсно... Дверѣ станціи привѣтно розчинились, блынуло огнемъ и поштовый староста (которого уся натура и его служба двоилась, вызначаючи то нерушиму сувѣрѣсть урядового становища, то республиканську вѣльнѣсть шинку, де онъ на перекобъ наказу „о несомѣстимости должностей“ займавъ дуже видне ѣ поважне мѣсце середъ иншого шинкового товариства), выбѣгъ на ганокъ и побачивши

приѣзжого, бѣдъ которого буде „на чай“, подхѣпивъ мене пѣдъ руку и увѣвъ у большу горницу. Я не перечивъ робити надѣбною сѣя манипуляціи, бо такъ змерзъ за дорогу, що радъ бувъ не знаю и якъ дорватись теплою горницею.

Тамъ стояло ѣ ходило чимало народу. Крѣзь дымъ тютюну я заразы пѣзнавъ Менею, котрый балакавъ зъ якимъсь высоченнымъ, такъ тодѣ здало ся, чѣловѣкомъ зъ темною бородою. Я пѣдбѣшовъ до нихъ и поздоровкавъ зъ Менею, а той назвавъ мене и Чубиньского (се бувъ онъ) одного другому. Меня давно знавъ его, бо были земляки-односельчане.

Икѣ сороку моему треба сказати, що стрѣввшись зъ нимъ тодѣ, я не знавъ, що то оно за птиця Чубиньскій, хочъ уже межи собою мы не абы якъ балакали объ Украинѣ.

— Ну що, брате, будемо ночувати? — обернувшись до мене товаришъ.

— Нѣ, сѣго не буде, — кажу я.

— Мѣнѣ те-жъ треба сѣгодня ѣхати, бо я маю дозволене пробити дома три днѣ; такъ що, якъ хочете, поѣдемъ? — проказавъ Чубиньскій.

(Се було пѣсля его второн высылки).

Мы намовились ѣхати. Запрягли у трѣхъ саней. У первый сѣвъ Чубиньскій зъ якимъсь паномъ, мы у другій, а въ третій ще якійсь подорожный. Меня бувъ у ко-жусѣ и тымъ давъ мѣнѣ свою шинелю.

Намъ раiali не ѣхати проти такой лихой години, та ще ѣ въ ночи; такъ де тобѣ!

На дворѣ йшовъ снѣгъ и вѣтеръ рвалъ стрѣху, жалѣбно завываючи скрѣзь по закуткахъ, якъ голодна вѣщия до своихъ дѣтей.

Икѣ дышлю первой пары привязали лѣхтарню. Поки ѣхали мѣстечкомъ, ще куды не йшло. Скрѣзь горѣло свѣтло и вѣтеръ у затишью не такъ рвалъ снѣгъ. — Ну, — думаю, — якъ що такъ, то ще нѣчого. Дзвѣнки дзвенять, конѣ застоявшись у конюшни хутко бѣжатъ по пухкому снѣгу, махавъ головами и чмиваючи разъ-по-разъ. Санки рипяты по мерзалоу, рипучому снѣгу, инѣдъ зарываючись и зновъ выскакуючи зъ кучугуры.

Выѣхали за Броварѣ. Вѣтеръ почавъ подмывати не такъ; снѣгомъ слѣпило очи. Зъ боковъ видно було березы, котрыми обсаженный шляхъ. Назадъ и напередъ не видно нѣчого. Якась мла стояла у воздусѣ. Такъ мы ѣхали верстъ десять... Проѣхали хутѣрь... Снѣгъ переставъ ити. Проѣхали ще версты двѣ. Первый санѣ звернули зъ шляху на объѣздку, бо далѣ, якъ сказавъ ямщикъ, поштова дорога была забита. Трохи згодомъ першій санѣ стали... Вѣтромъ задуло огонь...

— А що тамъ? — пытаемо.

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

— Збіли ся зь дороги, — бісують, — вѣтромъ підвѣшисъ крикнувъ якъ мога: — Гей, гей! И зновъ, занесло, не видно й прослѣдку.

Далѣ десь лѣворучъ чорнѣ лѣс, здасть ся недалеко.

— Тутъ десь, — вѣшає насъ ямщикъ, — близько лѣсу й дорога повинна бути.

— Стойте-жъ тутъ, а мы подемо шукати дороги. — Намъ не суперечати. Меня узавъ лѣворучъ, я прямо.

Довгенько такъ ишли мы. Нѣчь була темна, и тѣльки одсвѣтъ снѣгу трохи розгонявъ страшно темноту. Менѣ тѣльки-тѣльки, якъ крѣзь дымъ, чорнѣвъ гай и ледве-ледве була видна темна постать товариша, що йшовъ обѣч мене. Ити було важко. Снѣгова кора пѣдъ пухимъ снѣгомъ, що намело за нѣчь, ломалася пѣдъ ногами, и я провалювавъ ся трохи не до пояса. Тѣльки що вылѣзешъ на снѣгъ, зробишь скѣльки ступнѣвъ, дивисъ и обломилосъ пѣдъ тобою. Зновъ треба вылазити. Вылѣзъ; зновъ те-жъ. Иду такъ дивлячисъ передъ себе, чи не побачу оселѣ. Нѣ и нѣ... Якъ отъ щось блыгнуло, немовъ пробѣгло по за окомъ..., и зновъ темнота; а отъ зновъ и зновъ, и блѣднѣ-блѣднѣ огоньокъ замиготѣвъ у очохъ. Я почавъ ити швидче; огоньокъ немовъ лѣтѣвъ на збустрѣчъ, стававъ яснѣйшъ и яснѣйшъ; отъ уже було видно, якъ промѣне выривасть ся зъ-за бѣна, порываючисъ своєю слабюю мѣцю розбѣгати темноту ночи. Я йду швидче, провалююся разъ-у-разъ. Ну, що его робить! Скинувъ зъ себе другу шинелю, кину еъ передъ себе, та по нѣй и йду. Дѣйшовъ до краю; зновъ вытягаю еъ, зновъ кидаю у передъ. Такъ се мене втомлю, що страхъ... Пяти захотѣлось. Лѣгъ на шинелю, почавъ снѣгъ вѣти.

А огоньокъ блыщить отъ-отъ надомною...

— Ну, теперъ бы пора устати!

Тепло такъ, славно стало, зомлѣлѣсть немовъ огорнула.

— Полежу ще трохи, оддышу. Обгорнувъ ся. Лѣгъ обпершись на руку. Ще краще, ще теплѣйше стало... Радѣсть тиха, тиха, якъ звѣтъ тихій, приязный почувъ ся, немовъ почавъ розливатисъ по жилахъ. Люде кажутъ, що вмирати страшно; се-жъ я замерзаю, — пригадалось менѣ безъ жаху, безъ жалю, безъ бажаня запомогти, заратувати себе. Тѣльки одно бажане, одна думка: якъ тепло, якъ гарно, якъ тихо, якъ приязно!... Очѣ закрылись... А у нихъ малювалася картина теплою краю... Сонце привѣтно свѣтитъ зъ безкраѣго блакитя неба... Лѣсокъ пѣдъ зеленою, густо уквѣтчаню горою немовъ нагнувъ ся надъ жерельцемъ, бажючи прохолодитисъ у прозорѣй, якъ кристалъ, водѣ. А вода бѣжить — дзюрчить по камѣню; и вѣ жарко, и она зомлѣваючи шепотить, цѣлуючи берегове камѣне; якійсь палкѣ витаня... А отъ дмухнувъ вѣтерець, отъ повѣявъ свѣжѣйше... Немовъ почувъ ся молодой, тихій, чистый якъ серебро дѣвочѣй голось; бѣтъ милує и пестить... Отъ бѣтъ мѣцнѣйшае-мѣцнѣйшае; палчѣйше-палчѣйше чуютъ ся бажаня; дужче вѣе горячѣй вѣтерець, листъ сохне и обсыпаетъ ся, вода мовъ стає и рыетъ ся у землю, небо жовтѣйшає и жовтѣйшає, а отъ по нѣму позаходили червонѣй кружалки...

Ще щось горячѣйше пробѣгло по жилахъ; ще бѣльша слабѣсть огорнула мене. Рука самовѣльно выпала зъ пѣдъ головы... Голова скотилася на снѣгъ...

Дзень-дзень-дзень... — задзвенѣвъ дзвѣночекъ.

Той звѣтъ найшовъ одзвукъ у мене; немовъ хвиля волѣ пройшла по тѣлу.

— А жити! — скрикнувъ я въ гадкахъ и трохи

якъ кунъ упавъ на снѣгъ.

Я чувъ, якъ пѣдѣхали санѣ, якъ мене покладали у нихъ, якъ пѣхали далѣ. Я чувъ, якъ пѣдѣхали до шинку, якъ мене несли черезъ першу велику хату. Я бачивъ, що въ хатѣ спало покотомъ на дѣлвѣцѣ богато народу. Мене внесли у меншу горницю. Я чувъ, якъ хтось сказавъ, щобъ принесли снѣгу. Се все чувъ я и бачивъ; тѣльки не здужавъ промовити хочъ слово, поворухити рукою. Мене почали одтирати снѣгомъ. Я нѣбы-то заснувъ, бо вже не бачивъ и не чувъ нѣчого.

Чи довго я пролежавъ такъ, не знаю. Тѣльки мало-по-воли жизнь почала знову вертатисъ. Я одкрывъ очѣ. Надомною нахилилось якесь бородаче привѣтне обличчя и сытало: — А чи краще вамъ? — Краще, ледве одповѣвъ я Чубиньскому.

А де тамъ краще; я увесъ бувъ неначе перетертый, якъ столѣтнѣй дѣдъ; а менѣ що тѣльки сѣмна-цять минуло.

Друзьяка наливъ менѣ чаю. Сѣвъ я куняючи коло столу, Чубиньскѣй кѣнчавъ розмову: — ...Такъ отъ, поки наша мати Украина буде мати такихъ дѣтей, якъ я и иншѣ, то ще она не загине. — И бѣтъ зажуривъ ся.

Що то згадалось ему? Може Бѣле море? Може тундра? Та хочъ гѣркѣ були тѣ згадки, все-жъ они его пестили; тамъ працювавъ бѣтъ ще молодымъ, тамъ була борня, у котрѣй бѣтъ узавъ гору мѣцю своєю волѣ, тамъ бѣтъ униженный здолавъ ворогѣвъ салюю своего розуму, тамъ бѣтъ засланный завоювавъ собѣ свободу; обѣ нѣму загомѣнѣла уся мысляча Русь. Теперъ же праця, до котрой приложивъ бѣтъ усе завзяте, на яке була здатна его палка натура, — праця, котра его прославила на Руси и на Заходѣ, — дѣло, котре йшло, якъ снѣгъ зъ горы въ одлигу все бѣльшаючи и бѣльшаючи, — дѣло, на котре зъ небуваюлою доброхѣтностью оббѣвалася вся Русь пѣвденна и пѣвнѣчна, — се дѣло на всѣму ходу наразъ стало, снѣгъ знайшовъ запинку и розбѣвъ ся. А на човѣнка, котрый бувъ зъ першихъ робѣтникѣвъ мѣжъ тыми, що дали ему хѣдъ, наложили руку. Его выселано зъ Кѣвѣа. Ему заборонено жити на Украинѣ, на его любѣй милѣй Украинѣ; коли на тѣй же Украинѣ можно жити усѣмъ недбалымъ еъ дѣтямъ и чужинцямъ, а ему широму сыну своєї матери — не можна. Може и се пригадалось ему. Бѣтъ зѣтхнувъ важко-важко и почавъ укладатисъ спати. Мы зъ товаришемъ, поважаючи сумъ его, до него не забалакали и хутко мѣцнѣй сонъ склепивъ намъ очѣ.

Рано схопились мы. Веселѣсть якась пѣдѣймалася зо дна душѣ хвиля за хвилею и радѣсть огорнула кожного.

Шинкарь унѣсъ самоваръ. Самоваръ немовъ про-няло те-жъ молоде жизне-радѣсне почуте; бѣтъ шипѣвъ и пузирѣвъ водою, выпускаючи парюю лишокъ своего завзята. Мы зъ товаришемъ весело балакали, порываючисъ скорѣйше вѣхати. Насъ пѣдѣймало, рвало одъ столу, одъ навѣшеного самовару, що насъ задержувавъ. Насъ тягло на просторъ, на двѣръ, геть зъ душнои хаты. Дивлячисъ на насъ Чубиньскѣй тѣльки усмѣхавъ ся.

Мы выйшли на двѣръ. Сонце наче смѣялось пѣдѣймаючисъ надъ обрѣмъ и кидало свое блыскуче веселе промѣне. Снѣгъ бѣлѣвъ до слѣпоты очей. Деревя розпластавши свои, бѣлымъ морозомъ укритѣй вѣти, якъ крыла бѣлыхъ величнѣхъ птицъ, хотѣли немовъ одлѣтѣти одъ землѣ; такѣ здавались они легкѣй у своему

зимному уборѣ. На дворѣ тихо-тихо. Нѣщо не турбуе
холоднои суворости ясного морозного ранку. Де-не-де
защече перелѣтаючи на гиляхъ пташка, збиваючи цѣ-
лый дощъ бѣлого серебристого пылу. И зновѣ стихае
все. Мы чуємо пахощѣ зимы; они зъ морознымъ повѣ-
трѣмъ, прозорымъ та чистымъ, уливають ся у нашѣ роз-
ширенѣй груди. Мы чуємо навколо невидиме буте дивно-
прекраснои суворои богинѣи зимы; она обдымае насъ,
пригортае до свого лоня, будять почуте мѣщѣ и моло-
дости.

Конѣ запряженѣй. Мы сѣли у санѣ. Конѣ побѣгли
и передъ нашими очима замаєрѣла вѣчно молода и вѣчно
стара, якъ любовь, гарна, мила моему сердцу картина
степу, котра будить почуте мѣщѣ и волѣ и пѣдѣймае
силы духовнѣй, а не принижувѣ ихъ, якъ велична природа
гѣрѣ, дякого ревучого водопада, вѣкового непросвѣтлого
бору. Мѣй любый степъ бѣлѣвъ пѣдѣ свѣтловымъ зави-
валомъ, вылыскуючи и ѣддаючи усеѣми барвами веселки.

Отъ скоро забыли хресты Бориспѣльскихъ цер-
ковѣ. Конѣ побѣгли швидче. И живо мы вѣхали у мѣ-
стечко. Конѣ Чубиньского стали; ему треба було звер-
тати зъ дороги. Мы пѣдѣхали и попрощались. Я пѣд-
вѣзъ товариша до его оселѣ и не заѣзжаючи до него
поѣхавъ на станцію. А якъ ѣдѣду уже бувъ дома, де
блины, блины, блины... Блины, зъ-за котрыхъ блищали
молодѣй карѣ и чернѣй блискучѣй очѣ; блины, надъ ко-
трыми дугою гнулись чернѣй бровы, — надъ котрыми
нахилились бѣлѣй запарѣлѣй обличя, блищали бѣлѣй якъ
слонева кѣсть, рѣвнѣй якъ жемчугъ зубки, вернули менѣ
изъ лишкомъ за все шкоды тѣни незабутнѣй ночи. Я за-
бувъ обѣ усеѣму свѣтѣ, — навѣтъ и обѣ тобѣ.

Твоѣй товаришъ Н.

С. Н. Исавичъ.

Н О В Ы Й С П ъ В О М О В К И.

Ст. В. Руданьского.

41. Б а л т а.

Захтѣвъ москаль нашу Балту
По московски звати,
Давай бити въ барабаны,
Всюды выкликати,
Що вже Балта тай не Балта,
Якось иньше зветъ ся;
Народъ чув, не дивуе,
А тѣлько смѣеть ся.
— Коли Балта вже не Балта, —
Кажуть нашѣ люде, —
То зъ дурными москалями
Въ насъ путя не буде. —
Ажъ тутъ якось торговица
Въ Балтѣ наступала,
Москва вража по дорогамъ
Якъ лѣсъ поставала.
Що хрестыяннѣй якѣй ѣде,
Та вона й спинае:
— Какъ завьотса етотъ горадъ? —
Зъ рѣзкою пытае.
Тѣлько скаже, що се Балта —
Пропаша година:
Якъ худобу Москва вража
Сѣче хрестыянина.
Ажъ ѣде дѣдокъ старенькѣй,

Москва запиная:

— Какъ завьотса етотъ горадъ? —

Старого пытае.

А старый пѣднявъ свитину,

На землѣ поклавъ ся.

— Та бий, каже, бѣсовъ сыну,

Тѣлько не пытай ся! —

42. П о л о т н о.

Кричить баба, репетуе,

Стукае въ ѣкно,

А москаль припавъ до тыну,

Тягне полотно.

Стягнувъ собѣ. — Пращай, бабка,

Зломъ не памѣнай! —

Стара баба у погоню —

— Служба, почекай! —

Москалеви те й байдуже, —

Баба вже й клине:

— Нехай тебе, препоганый,

Куля не мине!

— Пусть себе — москаль говорить —

Баба паарьотъ,

Вѣтъ добраво челауска,

Пуля не вазьмѣотъ. —

— Та богдай же тебе Господѣ

Щастѣмъ обминувъ,

Та щѣбъ же ты, препоганый,

Дзвона не почувъ! —

— Что мне, бабка, твое звона!

Ека невѣдаль!

Кабы я лишъ во паходе

Барабанъ слыхалъ! —

— Богдай же ты свѣта-сонця

Бѣльше не выдавъ,

Богдай же ты зазуленьки

Бѣльше не чувавъ! —

— Что мне слушать, какъ зазуля

Вашая пайотъ, —

Меня въ матушкѣ Рассѣй

И одудъ закуйотъ! —

43. У б и т ы й ж и д ь.]

Чи ударивъ мужикъ жидѣ,

Чи хтѣвъ тѣлько бити,

А той шельма поваливъ ся,

Нѣбы то убитый.

Бѣжать жиды та гвалтуютъ,

Мужикъ поглядае,

Ажъ тутъ уже й панъ ассесоръ

На судъ прибувае.

И звычайне якъ ассесоръ,

Звѣсная огида,

До мужика такъ и вѣпавъ ся:

— Такъ ты убилъ жидѣ? —

— Та я его не вѣпавъ, пане,

Онъ живый, ей Богу!

— Какъ же живый, кагда мьортвый?

— Спытайте самого!

А жидъ тогдѣ пѣдхопивъ ся:

— Не слухайте, пане!

Мошко жидъ лежать убитый.

Мужика въ кайданы! —

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

44. Хто кого лучше?

Бивъ ся Мошко изъ Гавриломъ
Тай потѣмъ хвалить ся:
— Отто, каже на ярмарку
Я зъ Гавриломъ бивъ ся! —
— А якъ же вы, Мошку, бились? —
Хтось тамъ запытавъ ся.
— Герети, герети, та такъ бились,
Весь свѣтъ дивувавъ ся!
Онъ на мене изъ ломакомъ
По плечахъ махало,
А я ему изъ ямуркомъ
По носѣ давало.
— Та славно-жъ вы, Мошку, бились!
А хто-жъ кого лучше? —
— Та Гаврило мене лучше,
А я его лучше. —

45. По водѣ пѣду.

По ярмарку циганчукъ
Конемъ выгрававъ,
По надъ воду всѣхъ людей
Зъ ярмарку скликавъ.
Кого здыбае, кричить:
— Сыну, тату, дѣду!
Ходѣть живо по надъ ставъ,
Я по водѣ пѣду. —
Посходились по надъ ставъ.
— Всѣ по грошу! — каже.
Всѣ по грошу и дали.
— Иди-жъ, кажутъ, враже! —
Але циганъ на коня.
— Спасибѣгъ вамъ, люде!
Тогдѣ пѣду по водѣ,
Коли зима буде. —

ЛЮБОРАДСКІЙ.

СЕМЕЙНА ХРОНИКА А. ПАТРИЧЕНКА СВИДНИЦКОГО.

(Дальше.)

XVI.

Мовъ бы на крылахъ полетѣвъ Антосю до дому, якъ розпустили уже на вакаціѣ; въ дорожѣ и горѣлкою жида поцѣлювавъ и все; конѣ бѣжать, духу пускають ся, а бнѣ все сварить ся: чого помалу йдешъ? Якъ же ему й не гонити? Тамъ дѣвчина-зѣрка очи выдвинула, виглядаючи, — жде, не дождеть ся, ажъ змарнѣла перепѣлочка. Бачивъ ся бнѣ зъ нею и прошлыми вакаціями, и Рѣздва не минавъ, нѣ Великодня; та хйба не довго ждати три мѣсяцѣ? И день, и година рокомъ стане; а то-жъ то три мѣсяцѣ! Прожди, будь мудрый, и не жди на бачѣня.

Що то вже було радости, якъ побачились небожата! И не сказати. На Подблю и теперь въ звичаю цѣлувати паванокъ въ руку; то нѣхто не дивувавъ ся, що Антосю поцѣлювавъ Галю въ руку. А вона ажъ скипѣла. И бнѣ неборакъ, якъ попавъ руку въ руку, то й до вѣку не выпускавъ бы. Якъ бы приросла, то ще подумавъ бы, що Богъ щасте пославъ. И такъ поцѣлювавъ, якъ только мѣгъ шире-наширѣше; дѣвчинѣ ажъ наче якійсь морозъ пошовъ по за плечѣ и мовъ бы вѣтеръ

повѣявъ въ грудяхъ, и сердце тѣхнуло. И ему тѣхнуло оно, трѣпнулось; и такъ любенько стало на душѣ, такъ гладенько та солоденько.

Пѣшли старіи про Камянець розпытуватись, про урожай; а молодіи якъ бы могли крѣзь землю пройти, щобъ тамъ поголубкатись, то нѣ минуты не ждали-бъ. И такіи дождались тои добы, що остались на самотѣ: о. Олександръ, Галинѣ батько, пошовъ на тѣкъ, бо снопы привезли, панѣ-матка до льоху пошла по огѣрки для робѣтника на полудень, а о. духовникъ — вже другій мѣсяць на сходѣ бувъ, якъ зневаживши сей свѣтъ, на той перебравъ ся; оставсь Антосю зъ Галею — саміи-самѣсенькіи.

Щаслива въ Бога та людина, що має слѣзы тугу выливати; та та щасливѣйша, що має сердце сердцю до розмовы, що має пару собѣ до любви! що долю и недолю має зъ кимъ дѣлить; що болить одного, и другого болить. Щаслива въ Бога та людина. И на душѣ легко та тихо, та блаженно, якъ въ божѣмъ раю. Щасливый бувъ Антосю, щаслива и Галя, хочъ они и не балакали зъ собою. Та що тамъ и казати, де одному за другого все вѣдомо, що только знати хочеть ся; а що на вкруги дѣветъ ся, до сего дѣла, якъ до того листочка, що вѣтеръ понѣсь. Блаженствовали голубкаючи! Та нехай же собѣ блаженствуютъ, а мы подивѣмось трохи назадъ, на Масю оглянемось.

Зближались Зеленіи Свята; всюды мылись, бѣлялись — и въ Люборадской такъ. Та кому було таки чимало работы, а вдовиця жила въ хатинѣ, що черезъ сѣни хатка, то махнула щѣткою сюды-туды, и въ хатѣ, якъ въ чашечкѣ чисто та бѣло та чепурно. Та хйба-жъ на сѣму и годѣ сказати? На Зеленіи Свята въ кождѣй хатѣ повинно бути якъ въ гаю: въ кождѣмъ кутку гилляка зелена, на кождѣмъ гвѣздочку кленина або липина; долѣвку травою выстелять та татарскимъ зѣлемъ (гай-вѣръ) — сердце розплываеть ся. Та розрываетъ ся воно въ того, хто не має чимъ прибрати свѣй куточекъ, якъ люде. И Люборадека сумувала; просила старосты, та той нѣ се нѣ те; вдавалась до зятя, а сей чѣ менше! И сѣла, зажурилась, каже: Господи, Господи! Колись на сѣи Свята въ мене було весело-весело. Та зелено-зелено! и за образами май, и по гвѣздочкахъ май!... Всѣ дѣточки въ купцѣ, — и о. ГERVасій — нехай царствуетъ, хочъ и злый бувъ, — похожае по хатѣ. А хата була просторна, и на землѣ травы хочъ качайсь. Господи, Господи! Якъ згадаю, то такъ було и въ мого покойного татуня! Самъ ходитъ старый та все навчае: а такъ и такъ, дѣточки, буде, якъ зближать ся страшный судъ, такій и такій будуть люде! А мы слушаемо, навчаємось. Господи, Господи! А теперь ось якъ буде! Въ людяного шинкаря и въ корчмѣ красше!

И Текля сумна ходила. А Масѣ не було дома, пошла до оконома.

— Чи не пошла-бъ ты доноу, — каже далѣ панѣ-матка Теклѣ, — хочъ бы-сь травицѣ нажала, бо за татарскимъ зѣлемъ далеко. Возьми дѣвку, та и пойдѣтъ у двѣйзѣ.

— Та я вже и сама такъ думаю, — озвалась Текля, — та куды-жъ поѣти? Чи въ насѣ є свои дуги, щобъ пошовъ та и нажавъ? Либонъ таке выпадае, що поду за татарскимъ зѣлемъ тай збудуєсь клопѣту.

Вже Текля и простирало знайшла, дѣвка серпы забрала, только поѣти нажати, завязати и принести; вже и на двѣрь вышли. А тутъ вѣде возъ повенъ маю — такъ

на Подбюю звуть клечане, — а підъ гилемъ трава, та ще й не абы яка: материнка промѣжъ траву, чебрикъ (чебчикъ) и всякій зѣла пахущій. И не куды їде бытъ, а до нихъ у ворота прямцюе. Отъ приѣхавъ підъ ворота. Текля стоить, землѣ підъ собою не чує; а погоничъ, дворякъ, знявъ шапку, кланяє ся: приславъ, каже, панъ лѣсничій клечане; просивъ, щобъ прийняли.

Не одказала дѣвчина, крутнулась на мѣсцѣ и побѣгла до хаты: мамуню! — каже, ажъ въ долонѣ плеснувши, — а панъ Кулиньскій приславъ клечане и травы пѣвъ воза! Отъ идѣтъ погляньте! — И побѣгла сама на двѣрѣ. За нею вийшла й панѣ-матка, постогнуючи. Саміи зъ воза здѣймали, до хаты вносили, жаднымъ листочкомъ до землѣ не доторкнулись; хіба самъ якій урвавъ ся та обшовъ млынкомъ за вѣтромъ. Черезъ годинку въ хатѣ стало, якъ въ садочку: и зелено, и запашно, и свѣжо, ажъ наче вохко. И передъ хатою май стоявъ — дворякъ самъ и позабивавъ; Текля тольکو придержувала, а стара командувала: а сюды надай, а туды похили.

Отакъ обманивши радѣла стара позираючи на прибрану хату; радѣла й Текля: и личко їй повеселѣло, и брова піднялась, и оченята заясніли — якъ веселка стала гожа та румяна.

— Добрий то панъ отой Кулиньскій, — почала Текля.

— А видно, нѣчого собѣ, — озвалась мати.

— Отъ коли-бъ сватавъ Масю!

— Що Богъ судить, те й буде. А я воляла-бъ дѣточки мои, щобъ вы въ монахинѣ пошли. Що зъ того свѣта величшого та пышного? Сльозы, дитино моя, дробній та пекучій. Такъ я й Орисѣ казала, — ще ты маленькою була; не послухала она, а теперь їдѣе та кляне свѣй вѣкъ. Добре мои татуньо покійніи — а твоїи уже їдѣдуньо — розказують було, що буде горе, горе й горе людямъ живущимъ на землѣ. Зъ якихъс книжокъ покійніи вычитували. Теперь уже й не чути за такіи книжки, попереводили.

— А такъ, — каже Текля, — такъ. — Їй ажъ обрыдло слухаючи, якъ мати все татуняе, про те слухала и підтакувала неразъ: на те она мати, думає собѣ, щобъ єѣ слухати, щобъ їй не перечити. А Мася, то вже було й озветь ся: та годѣ вже зъ васъ! розносились! татуньо тай татуньо; наче они були на весь свѣтъ голова! А хочъ бы й такъ, та загули, то на що згадувати?

— Е! доню! — озветь ся мати, — якъ бы нашому Антосюви хочъ половину того розуму, то чого-бъ я хотѣла!

— Та хочъ бы и въ двѣ облыше, то, не бойтесь, не знайшло-бъ ся другої такої, акъ вы, щобъ носилась зъ нимъ, якъ курка зъ яйцемъ.

— Добре, добре! нехай буде по твоєму, — озветь ся мати. — Нехай я дурна и нерозумна; а все таки буду поносити*) татуня, бо покійніи правду казали. Отъ и се: кажутъ, було, що въ остатній часы встане дщерь на маму свою, або ты не такъ?

— Вже млынъ розмовѣвъ ся, — скаже Мася и підѣ зъ хаты.

Певно й на сей разъ она-бъ не знесла, цѣвкнула-бъ; та, якъ знаємо, не була дома, у оконома була. И частенько она туды ходила. И п. Кулиньскій було приїде; сидять, выгадують. Хто его знає, що тамъ було мѣжъ ними, тольکو въ селѣ, якъ у дзвони вдаривъ, що Кулиньскій — панъ лѣсничій, хоче женитись на покійній сиротѣ, на Масѣ. И справдѣ онъ поклонивъ ся панѣ-

Матцѣ хлѣбомъ. Та хто-жъ онъ такий бувъ, той панъ Кулиньскій?

Панъ Кулиньскій бувъ собѣ шляхтичъ зъ тої дробной нешеретованой*) шляхты, що крѣзь шаблѣ выдѣтає; не то пиячка не то нѣ, а такъ собѣ нѣ се, нѣ те; мавъ дещо худобины и два сыны. Собою бувъ русый, вусатый, дзюбастый, и говоривъ басѣ, ажъ бурчало. Не хазяйнувавъ онъ, а теръ ся по офиціяхъ: то за писаря бувъ у скарбу, то коло винницѣ, то за подлѣсничого бувъ; а тамъ и лѣсничого доскочивъ. Якъ всѣ такі, и онъ мавъ коня, рушницю та пару хортѣвъ. Отъ и вся худоба, якъ не рахувати зброѣ; знайшовъ таку, що и опеньгавъ ся. Не богато она принесла ему, та не довго й заважала; на четвертѣмъ року по весѣлю й Богу душу оддала, збѣставивши тыхъ два сыны, що й росли урвильями при батькови. Старшій уже бувъ пѣвъ парубка, якъ отсе п. Кулиньскій почавъ на Масю насватуватись.

Не пообѣщала стара, та й хлѣба не одбѣсала: черезъ скѣлька день, каже, всю правду скажу; нехай-но зъ дочкою переговорю, та зъ людьми пораджу ся. — Первый бувъ о. духовникъ — ще живѣ — до кого Люборадска вдалась за порадою.

— А що-жъ, — каже старый, — оддавайте, коли беруть.

— За Ляха?

— За кого Богъ судивъ.

— Та чи мати-ме она щастя за Ляхомъ? И вѣры одцураеть ся, не то що... Вы-жъ панѣ-отче єѣ добре знаете.

— Се вже якъ Богъ дастъ. За те вамъ и зъ плечей злѣзе.

— Та лучше нехай бы я терпѣла, — озвалась панѣ-матка, — а нѣжъ она мавъ. Бо отъ и зъ Орисею: вийшла безчасниця за кацапа, а онъ и ласть ся хахлушою, та галушницю, та обливанцями всѣхъ попрѣкає; знайшовъ приключку за якійс горшки передъ парастасомъ — заплювавъ єѣ нещасну, що їдѣла мало утробы зъ себе не выкидала. Хіба-жъ менѣ добре дивитись? За себе я вже й мовчу. А якъ и ся занастить себе, тодѣ я вже що?... —

— Та Орисѣ не Мася, — озвавься духовникъ, — а Мася не Орисѣ; ся не дастъ собѣ въ кашу наплювати, — якъ москаль якій.

— Та оно правда, що ся нѣкому зъ дороги не вступитъ; та чи не буде їй тымъ гѣрше?

— Се вже воля Божа, панѣ-матко, — каже старый. — Отъ дай намъ Боже здоровья! — заговоривъ наливаючи въ чарку, бо вже закускы подали, — та нехай вашому сынови въ Камянецъ легенько гикнетъ ся.

— Дай ему Господи якъ найлучше! — заговорила панѣ-матка зложивши руки до Бога. И додала: — Мала менѣ надѣя на него: таке ледаче вдалось, що тольکو лежить та свище, або грає; и нѣколи людяного слова не скаже, а все по московски та по московски.

— На те его вчать, панѣ-маточко, щобъ забувавъ хлопство; по чѣмъ бы й пѣзнавъ, що вчений, якъ бы говоривъ, якъ и мы грѣшніи? Колись було та минуло...

— Господи, Господи! — заговорила панѣ-матка зѣтаючи. — Колись-то не знали нѣ тыхъ наукъ, нѣ чого; а хлѣбъ про те їли. Щобъ то й до вѣку нехай бы такъ було! Нѣ вже, опутавъ сатана!...

— Та пийте, панѣ-матинко! — ставъ старый припрошати. — А що въ свѣтѣ дѣветъ ся, — додавъ, — еть! не наша голова въ тѣмъ.

*) По иносити, въ Галичинѣ такожъ поносити або поносити — згадувати, споминати; на поносити (Наг.) — нагадати. — И. Ф.

*) Нешеретованый, мѣсцевый говоръ, зам. нерешетованый, не сѣяный крѣзь решето. — И. Ф.

— Правду кажете, пань-отче, не наше дѣло попа судити.

— То-жь бо то! Отъ пийте-но! Нехай тому тяжко, кому не весело! — Зъ тымъ Люборадека и выѣхала, що-бъ ѡддати Масю.

Опрѣчь о. духовника радилась она и ще то зъ тымъ, то зъ другимъ; и нѣхто не розраювавъ. Тымъ часомъ пань Кулиньскій и Мася думаючи, що мати перечити-ме, вдались до Печержиньскои, и ся приѣхала ранти: — Я, каже, добре знаю п. Кулиньского, статокъ и все; и панну Марію знаю, — знаю, що буде добра пара.

Того-жь таки вечера, якъ Печержиньска приѣхала, Кулиньскій и зъ старостами прийшовъ. Богато гостей поназѣздилося на сватанѣ! Ажъ у клунѣ ихъ приймали. Клуно гарно килимами вбили, и тутъ пють, гуляють. А въ хатѣ заѣдня, колотнечѣ, содома пѣднялась, що й не сказати: Мася зъ матѣрю зубъ на зубъ стинаеть ся. У вдовицъ була якась сотня карбованцѣвъ на процентѣ, то Мася вымала собѣ бѣльше проти Теклѣ; а стара хотѣла Теклѣ бѣльше, а Масѣ менше,

— Таки я возьму чотыриста, — каже Мася.

— Ты-жь берешь конѣ, и волю, и овечки: та ще й бѣлшу половину грошей хочешь? Нѣ, сего не буде, поки я твоя мати. Що-жь Теклѣ зѣстане ся?

— Теклѣ? — каже Мася. — Текля буде попадею, то буде зъ ней и двѣстѣ. И зъ тыми сѣкати-ме своего бородача! А схоче бѣльше мати, то продавати-ме хавтурѣ.

— Дочко! схаменись! — каже мати. — Тутъ же не все Ляхи; тутъ и пань-отцѣ є!

— Годѣ вамъ мене вчити! — озвалась доня, — я вже и свѣй розумъ маю.

На тѣмъ покѣнчили, що записали Масѣ триста, а другихъ триста зѣсталось для Теклѣ, записали все на паперѣ и староста понѣвъ сватачеви: чи не поправите чого? — каже. — Прочитавъ сей и пѣдкрутивъ: Негазум Kuliński.

Прийшла пора й на свое хазайство Масю вырѣждати. Надавала йй мати всего, ще й бѣльше, якъ написала — навѣтъ курей и гусей на розвѣдъ дала. Якъ те ѡдправили, дѣйшло до подушокъ. Мася всѣ забирае.

— Що ты, доню, робишь отсе? — каже мати.

— Подушки забираю, — озвалась Мася, и свое робить.

— А мене отсе безъ подушки оставляешь?

— А кулакъ пѣдъ голову не покладете?

— Яка то ты, доню! А ты-жь у матери спала на кулаку, що й йй такъ стелишь?

— Еге! захотѣли вы! — каже Мася. — Я що иншого, а вы попада. И на кулаку выспитесь, абы тѣлько свинѣ часу дали.

— Ше-сь, доню, не спѣймала Бога за ноги! Дай тобѣ Боже и на свѣмъ свѣтѣ рай; та якъ така будешь, то не далеко вѣдешь.

— Ну, ну! розходились! Отъ ище татуня спомянѣть! — озвалась Мася зъ фукомъ.

— Отъ же й спомяну; та що? Бо покѣйний таки й кажутъ було, що якъ зближить ся анцихристъ, то люде будуть запопадливый такі, якъ ты, доню! и встане дочка на матѣрь, якъ ты, доню!

— Ну, ну! годѣ вже! Идѣть отамъ свою Теклюню научайте, якъ попа заплѣтати; а я ѡбйдуся безъ вашон науки.

— Доню, доню! Богъ зъ тобою! — заговорила мати

и выѣшла до Теклѣ, що плакала въ другѣй хатѣ. А Мася подивилась по куткахъ, чи нема ще чого взяти, и казала — вже своему — козакови завязувати що въ простирало, що въ килимки, и выносити на вѣзѣ.

— Не плачь, доню, — вговорила мати Теклю, — все се зъ покѣйвѣку Богомъ назначено. Покѣйний татуньо все се знали и насъ — дѣтей своихъ — научали, а я вже тебе буду. Не плачь, доню! Богъ не безъ милосердія, козакъ не безъ долѣ.

— Будьте здоровѣ! — каже Мася прийшовши до нихъ,

— Нехай тебе Богъ благословить! — озвалась стара, перекрестила єѣ и свяченою водою покропила. Текля стояла мовчки. Отъ Мася й до ней приходить: будь здорова! — каже. — И поцѣлувались. Выпровадали єѣ хлѣбомъ-сѣлю ажъ за ворота, и довго дивились на ту куряву, що стовпомъ ставилась за брычкою. Кулиньскій живѣ у лѣсъ, то й Мася туды поѣхала.

XVII.

Вже й того сумно було въ хатѣ, що зѣстались безъ Масѣ тѣлько въ двѣйзѣ — мати зъ дочкою, та ще й разомъ пѣсля весѣльного гомону, пѣсля єи цокотѣвъ; а то ще й осталось пѣсля ѡдданицѣ, якъ пѣсля Татарвы; то й плакати-бъ уже. Одначе-жь не плакали, а ѡбѣдѣ взялись попрятувати то-що, и мовчки збили такіи копѣтъ, наче по хатѣ сто гусей лѣтало. Довгенько имъ все наче чогось бракувало: чи ѡбѣдати сядуть, чи вечеряти, все наче когось нема. И мати неразъ загикалась — замѣсь Теклѣ Масю звала, и зѣтхне: — О, каже, деь моя доня-голубка мене згадуе. Якъ то йй на своѣмъ панованю, що все погорджала попѣвскимъ станомъ! — И почне молитись: дай Боже, щобъ була богата, якъ земля, здорова, якъ вода, велична, якъ хлѣбъ свѣтый! — И Орися єѣ згадувала. Сеся думала: чи такъ же йй за Ляхомъ, якъ менѣ за кацапомъ? — Тѣлько тѣй сходило, а єѣй не миналось: чи зѣтхне она, чи сѣлоза покотить ся, Ты-моха и вчепить ся: чого зѣтхашь? чого розрюмалась? Ты моляшь Бога, щобъ мене спрягло, якъ зъ лука! — Та почне ѡдговориуватись, то слово по слову тай до товченикѣвъ доходить. Змовчить небога, то бнѣ: ты мовчишь, погорджаешь, говорити вже не хоч! И товче. До того дотовкъ ся, що вже не Орися жила, а тѣнь єи ходила, що на лаву, та руки зложил, то бѣдъ мерця не розпѣзнаешь.

— Доки бнѣ буде згнушатись надъ тою безщасницею? доки збыткуватись? — гула громада, та тѣлько въ орендѣ або де на самотѣ, щобъ до попа й чутка не дѣйшла, бо попотупкаешь ся коло нього на случай якѣи оказѣ та й кишеню потрясешь. До живого нѣкому не доходило: чужа болячка не болитъ; чужа потылица не свербитъ, — тѣлько бѣднѣй матери допекло.

— Доню моя, безталаннице! — говорила она, — гѣрка твоя доля нещасная! Тѣлько й добра, що-сь попада; та що зъ тѣго, що одна въ селѣ, коли добра нѣ на пагнѣсть, супокою нѣ на часиночку! — И заллеть ся гѣркими слезами. — Втопила я тебе, доню! згубила твѣй вѣкъ молодой!

При Тымось-жь не смѣла, а такъ де безъ него: чи мѣжь Солодъчанами, чи въ себе прилюдие, чи й на сторонѣ не таяла своего грѣха а єи лѣха.

— Чого вы єго бонитесь? — каже было Антося. — Хѣба бнѣ що? Що архієрей єму дядько? Ова! про те

бнѣ задріпанець! про те бнѣ кацапъ, головорѣзъ, лапотникъ, ще й пияниця.

— Добре тобѣ спинатись, — озветь ся мати, — а мене попобе, и пропало.

— Ану нехай попобуй! то турнуть зъ прихода, ажъ заторохтитъ.

— Та бо неслава, сынку!

— Та що зъ того, що неслава? Якъ бы й не вертавъ ся! Та въ мене є знакомъ въ консисторію, то такъ очи замыю, що й зъ свѣчкою его не знайти.

— Та що може консисторія безъ архіерея?

— Є чутка, що сього вѣзнуть одъ насъ.

— Коли-бъ давъ Богъ милосерный! може-бъ трохи примирѣвъ, хочъ бы й безъ бѣды: бо що-жъ? Всѣ будуть насъ вынудити, а нѣхто не скаже: було за що, то й ускаржались. А бнѣ все таки побе и очернить до того.

— А нехай попобуй; то я не я, коли по волосинцѣ не выскубу ему оту рыжу цапку.

— То-то-жъ оскубъ-сь, якъ выгнавъ мене зъ обійстя!...

— Тодѣ було що инчого, а теперъ я богословъ.

— Дурнословъ ты, а не богословъ! — підхопила Текля. — Хйба бнѣ подивить ся на твоє богословство! И бнѣ же якійсь кацапскій кончившій! Отъ зачеши, то й тобѣ дѣстане ся, що й до дому не донесешъ, та й по дорожѣ не розгубишь.

— Нехай тѣлько зачеши!... Коли-бъ хочъ приторкнувъ ся! Не дурно въ апостольскихъ правилахъ поставлено: біий вернаго или невернаго да извержеть ся.

— И побе таки, не то приторкне ся, и не извержеть ся. Хйба ты не знаєшь поповъ, що бѣ, ажъ розкрѣвавить, и ему нѣхто нѣ слова, нѣ повъ слова. Не такой теперъ свѣтъ, щобъ за правду стояти. „Теперъ неправда зъ панами въ свѣтлицѣ“, и всюды, а правды й зазоромъ не видати, якъ торбѣчного снѣгу.

— Тѣлько сорома наберешъ ся, — додала Текля, — бо ты гѣршѣ другої бабы.

Колупнуло Антося за серце: якъ таки! богословъ, и гѣрше бабы. Отъ же докажу, що не гѣрше. И зъ сего часу явно ставъ противъ Тymoха: чи въ дома, чи въ гостяхъ; чи прилюдно, чи на самотѣ просто й рѣже. Тymoха подавъ ся, притихъ, мати и взяла собѣ въ голову, що Антося важнюща парсона, коли й Тymoха проти него нѣ чичиркъ; и думавъ, що Антосямъ можна залякати Тymoха, якъ плачущу дитину дѣдомъ чи чимъ другимъ. Отъ разъ въ перепацѣ и рѣзнула Тymoся: выбушувте, поки нема мого Антося, а нехай по приѣде, то дасть бнѣ вамъ гаргу.

— Хто? хто? — зъ гнѣвомъ закричавъ Тymoха, — твой Антося? Ха-ха-ха!

— Засмѣтесь вы на кутнѣ!

— Ха-ха-ха! Такой дуракъ?!

— Хто дуракъ? Антося? Та вы й о стѣлько его не вартъ зъ цѣлымъ своимъ родомъ кацапскимъ, рѣзачимъ гнѣздомъ, поганцю одѣтъ ходишь!

— Якій я поганецъ? якій? якій? говори, стара вѣдьмо! — зъ гукомъ присѣкавъ Тymoха.

— Отакій таки поганецъ тай годѣ! кацапъ! маркитанъ! коробошникъ! пилипнѣ смердячий!

— Бить буду! — почавъ Тymoха вже по московски.

— Може ще й булавою? Ты-жъ повиненъ навастрѣть ся тамъ са сваіми.

— Съ кемъ сваіми?

— Ты вже те знаєшь, зъ кимъ по лѣсахъ ходишь та по дорогахъ засѣдавъ.

— Кагда? ты відѣла? карта старая!

— Хочъ не бачила, та й такъ знаю, що за редьку-готовъ-сь зацапанити.

— Малчі, проклятая!

— Ось нѣ тобѣ! — дала попадя дулю.

А Тymoха по руцѣ, та: матері паднесі! — каже.

— Моя мати у гробѣ, а я тобѣ на лобѣ...

— Батьке свайому.

— Твоєму въ бороду, щобъ не здохъ, кацапъ, зъ голоду.

— Зажму тебе енту пасть сабачью!

— Ось на тобѣ и ще! дала стара дулю другу. Тymoха и зновъ по руцѣ. — Стара ще дулю, Тymoха по руцѣ — и зновъ такъ: стара дулѣ тыче, а Тymoха руками махає, якъ бы попасти по руцѣ — та не мѣгши, бо стара справна була, лягнувъ по щоцѣ, ажъ луна пѣшла и мазка бѣдну обмыла. Тутъ бы подивитись та полюбуватись!... Обѣручъ упялась теща зятеви въ бороду, кровь ллеть ся, ажъ по землѣ стыгне — всѣ груди обомъ окровавила; а зять розведе руки, що силы стає, и що силы має такъ и грѣ стусанами подѣ ребра.

— Гавать! — почала стара, ажъ дренчить голосъ, — кацапъ убити хоче! гавать!

— Та годѣ вамъ! чого вы стѣпились?! — вмѣшалась Ория. (Теклѣ давно въ хатѣ не було: умкнула, якъ тѣлько завважила, що до сварки дѣйде). Се дѣялось въ гостяхъ у старої, то Тymoха й гукнувъ на жѣнку: прочь дамой!

— Якъ ты смѣешь мою дитину зъ мови хаты выганяти? — плачучи и мѣшаючи зъ гавтомъ закричала Люборадека.

— И тебя выганю!

— Не смѣешь! гавать!

— И смеять ся не стану! И все стусанами; вотъ тебе! вотъ тебе!

— Гавать! — кричить стара. — Ты думавъ, що якъ архирей тобѣ дядько, то ты и вбивати можешь? Убий! убий! въ Сибѣряку запрутъ!... Тамъ вже не оденъ зъ твоихъ родичѣвъ золото копає, то й тебе туды-жъ попровадять!

Почувши ще й се, Тymoха рясу зъ себе, щобъ не заважала, та тодѣ вже якъ махнувъ подѣ бѣкъ, то стара й зубы стяла, лишь кевкнуло. Кинулась Ория матѣрь бѣдрвати, а Тymoха чимъ западе, тымъ и верне: и горшками и мѣшками: и ногами товче, и кулаками гатить. Пѣдняла крикъ Ория: — Ратуйте, хто въ Бога вѣрує! убивъ маму, ще й мене хоче! Уже давно стояло по подѣ бѣками повѣ села хлопять, тамъ одна, друга молодичѣ, мабуть, подивитись, чи й попы такъ бють ся, якъ и всѣ грѣшны, — стоять, ахають, охають, приказують: — охъ лишко! такъ и мѣй! якъ ударить, то сама чую, що чутючку гѣрше, то й душа выскочить! — Та де тамъ! друга каже, — сей, бачъ, якъ по московски, а твѣй не бѣ подѣ сердце. И мѣй, що якій уже! та й то не бѣ проти сердца. — А мѣй то не зважас. — А я бѣдъ своего й дитиною не закрою ся. — Тѣлько безъ крови обходимость, каже ще якась.

Спокойнесененько роздебендували молодички, и роздебендували-бъ, якъ бы хлопцѣ не пѣдняли гвалту. Тодѣ молодичѣ въ ростѣчѣ, и на ихъ мѣсце прийшли чоловікѣ панѣ-матку ратувати.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Вже з давна громада гула на Тymoху, а тепер и куры закричали.

— Що за прикладъ для нашихъ дѣтей, — кажуть, — коли самъ панъ-отець таке втворює! Нѣ вже! що нѣ кажи, а треба кацапа въ кацапину. Що бнѣ розходивъ ся! Сього й слыхомъ не слыхати, а прийшлося видомъ видати! — И панъ бувъ лихой волѣ на него, и всѣ попы околничий хропли, сопли. Панъ-отцѣ черезъ те найгбрше, що бнѣ лаявъ обливанцями та погорджавъ ними: „што мне хахлы?! на што мне ані, енты салаєды, галушнікі!“ Веѣмъ бажалось позбути его, и тѣлько приключки чекали. Доки-жъ бувъ его дядько на архирействѣ, то брались и руками не здвигали; жо-жъ, кажуть, архирей ему дядько, то ще намъ бѣда буде; проти вѣтру попеломъ не кидати. — Та збулось Антосьове слово, архирея взяли. На другого — притихъ бы, якъ на дворѣ передъ тучою; а Тymoха й байдуже. Кому-кому, а жѣнцѣ найбѣльше припадало. И громадѣ не легко було, бо деръ зъ живого и умерлого. Веѣмъ було не по душѣ зъ Тymoхою знатись; то й постановили, щобъ, куды-бъ нѣ йшло, а его збуди. Якъ отъ и приключка знайшлась. Въ Солодькахъ не було великого дзвона на дзвонницѣ. Бувъ тамъ якійсь, та громада хотѣла бѣльшого, голоснѣйшого, и почали складку. Йшла она ще за о. Гervasія рокѣвъ зъ кѣлька; хто що мѣгъ давали, и збралось бѣльшь пятисотъ карбованцѣвъ, поки Тymoха здумавъ роспорядитись по своему. Не куды и дѣвъ тѣ грошѣ, а купивъ дзвѣнъ; та вже й тымъ скривдивъ громаду, що зробивъ своимъ богомъ. А тутъ ще й дзвѣнъ вдав ся, якъ череплиный, бо на якій десятокъ карбованчикѣвъ таки захрасло въ панъ-отця. Отъ збралась громада передъ школою раду радити, и Тymoху попросили.

— Што?! я! Врѣоте вы, хахлы некрещоные! — закричавъ бнѣ. И того досыть, що хахломи называѣтъ, щобъ Подоляня не выбачаѣтъ; а бнѣ ще й: брешете, гукає.

— Та що оно: брѣшь? якъ-то брѣшь? — загули зъ гурту. — Хйба мы що, чтобы намъ брехню завдавати? Та сього й панъ дѣдичъ не зробишь!

— Брѣшьтъ лучше вы, — выхопивсь оденъ розумный чоловѣкъ и всѣй громадѣ голова, — бо вы оденъ душею на все Подѣла, а може й далѣ; насъ же ось передъ вами выбранныхъ громадою бѣльшь трийцять чоловѣка. Намъ нѣхто не смѣе бренькати.

Не думавши, Тymoха пѣдскочивъ до него, та якъ затопить въ ухо.

— О сучій же ты сынь! зарѣзака! бачъ его! — каже битый, и хѣпъ, тай закинувъ ему рясу на голову. Громада добре знала Дениса — такъ битого звали — то тѣлько Тymoха давъ ему по щопѣ, якъ и розбѣглись, щобъ свѣдка не було. А якъ дѣйшло до дѣла, то помѣчники знайшлись. Тymoха грѣпавсь, та куды ему грѣшному! Насѣли, якъ годять ся, по чески: голова, кажуть, свячена, то єѣ накрыти! — И накрыли та й вчистили зъ пятьдесятъ, — не було чимъ, то мотузомъ. Поки Тymoха розмотавсь, поки що, то коло нього нѣ духу живого. Глянувъ ошелюмованный кругъ себе, и не маючи на комъ злѣсть зѣгнати, трахъ! трахъ! — побивъ ѣкна у школѣ. На се и свѣдки знайшлись, самъ панъ дѣдичъ надѣѣхавъ. — А что вы, ксєнже, — каже, — уже за сколькоица обобрались?! И не чекаючи одѣту додаѣтъ: — та струментувъ не имєєтъ, что крєвъ такъ юшати.

Не озавсь Тymoха, лишь очима дупнувъ, тай скочивъ черезъ тынъ у своій городъ, тамъ черезъ другій

у подѣбрь, и дома насѣвъ жѣнку: чому не йшла боронити.

На тѣмъ не покошилось, що выбили Тymoху: ще попросили дяка, щобъ настроचितъ суплѣку до архирея, а оденъ зъ громады диктувавъ, а всѣ слухали и все: такъ-таки, такъ! або се не такъ? и сѣму правда!

Все прописали: що Тymoха бєтъ ся зъ громадою и дома, и тєшу бє, поганный прикладъ давъ, и жѣнку товче, ажъ убити хоче, бо й кричить: убю, а самъ на Сибѣрь пѣду; и пиянствує, и въ школѣ ѣкна побивъ. Ёму добре бити, а громадѣ страта: за що намъ кошта нести? И складались на дзвѣнъ, а бнѣ купивъ заводило, бо захотѣвъ кишеню собѣ полатати. И те помѣстели въ прошеніи, що бнѣ на соромъ дому Божому зветъ ся Петропавловскій, якъ и церква по сусѣдству. То щобъ взяли его нєлюдяного и ѣдѣлали въ кацапину, зъ ѣдѣкль бнѣ и прибувъ, бо тутъ бнѣ зовємъ таки не годить ся; и звычайъ не знає та й не шанує, и мовы не разумѣє и другєє-прочєє. Жѣнку-жъ просили оставити тутъ де небудъ за проскурняцю — хочъ таки въ Солодькахъ, бо она не кацапка. Пѣбєла сего прошеніа, щобъ на мѣсце Тymoхи прислали поца хочъ сякого-такого, — хочъ такого, що ему й пѣдъ носомъ не свитає, абы вже хочъ не кацапъ. Або нехай бы прислали поповича — коли хочуть — тѣлько вже людяного, не тимошливого, щобъ женивсь на попѣвнѣ, на Теклѣ, сиротѣ, и сѣвъ на попуване въ Солодькахъ.

Оттаке-то прошенє написали и пѣслали выбѣрныхъ зъ громады въ Камянець до самого архирея. Може ему гостинця треба купити — гуску або що — отъ якъ справникови, або становому, що й картоплю неси, або мѣтокъ рядовины, тѣлько зъ голыми руками не пѣдходъ, — такъ щобъ було кому купити, бо само-жъ прошенє не пѣде по мѣстѣ за гостинцемъ, — такъ на те взяли й грошей зъ громады по три шаги зъ душѣ про всякій случай и пѣсланцѣвъ вырядили у дорогу. А Тymoха гуляє.

(Дальше буде.)

ЧУДОВА ННИЖНА

(Памяти Т. Г. Шевченка).

— Вчися читати, мѣй сыночку, працѣю найпильнѣйше, Коли-жъ навчишь ся, дамъ книжку одѣ усѣхъ дивнѣйшу, Що надумана въ неволѣ, писана слѣзами, А здолала оживити и мертвыхъ промѣжъ нами. — Ой на що-жъ вы, мѣй таточку, се менѣ сказали, Мому серцю великого тымъ жалю завдали? Бо коли-жъ се я потраплю ту книжку читати, Хотѣ навчу ся и надто швидко письмо розбирати? У насъ въ школѣ є хлопята, що читають гарно, Та що зъ того? Лишь часъ пеують та працюють марно! Оттѣ книжки, котрі въ школѣ, може такъ чудовѣ, Та всѣ вони написанѣ не на нашѣй мовѣ. Кажуть хлопцѣ, що и въ два роки, якъ ходять до школы, Не навчили ся тѣй мовѣ навѣтъ и наволоу... — Годѣ, хлопче! Дармо плачєшь, бо въ книжцѣ чудовѣй, Що дамъ тобѣ, написано все на нашѣй мовѣ. Хотѣ и є тамъ таке, що ты умомъ молодєнькимъ Не второпашь, такъ вчуєшь дитячимъ сердєнькомъ. Написавъ єѣ Тарасъ нашъ, „дитя сивоусє“, Ёи змѣстомъ схаменутись тыхъ злодѣѣвъ змусивъ, Що гарбали не худобу, не харчъ ані грошѣ — Крали волю, той даръ божій, той скарбъ найдорожшій! Зъ того бачишь, яку силу тая книжка має,

Коли й злодѣвъ завзятых правдѣ навчає.
Читай єѣ, мой сыночку, якъ письму навчи ся,
Та за душу Тарасову Господу моли ся.
А поки-що, скажу тобѣ: Чужому навчатись
Велѣвъ Тарасъ зъ заповѣтомъ, й свого не цуратись.
Євоє рѣдне бнѣ за неньку казавъ почитати,
Додаючи, що грѣхъ тяжкій неньку забувати!

Павловске на Дону 11. липня 1886 р.

Ив. Омельченко.

П Ъ С Н Ъ.

I.

Жене вѣтеръ хмары
Зъ далекого краю.
Зупинись ты, вѣтре,
Я ихъ поспытаю:
Може они знають,
Де теперь мой милый,
Чи бнѣ здоровенькій,
Чи може въ могилѣ?
Коли здоровъ милый, —
Чи гуля' на волѣ?
А то може стогне
У тяжкѣй неволѣ...
А якъ въ домовинѣ
Уже лежить милый,
Чи хто хочѣ заплакавъ
На єго могилѣ?
Зупинивъ ся вѣтеръ,
Хмары стиха плачуть —
Мабуть мои очи
Єго не побачуть.

II.

„Черезъ тыждень и весѣле“ —
Каже стара мати, —
А дѣвчина якъ почула,
Выбѣгла изъ хаты.
Черезъ тыждень въ тую хату
Внесли домовину,
Положили въ домовину
Молоду дѣвчину.
Вбивала ся стара мати,
Щѣ таке зробила!
Довго, довго не приймала
Старой могила.

Иванъ Тарасенко.

КОРОТКА ИСТОРИЯ ЛИТЕРАТУРЫ РУСКОИ.

Написавъ Омельянъ Огоновскій.

ПЕРІОДЪ ЧЕТВЕРТЫЙ.

(Дальше.)

6) Письма польскіе:

1. „Żywoty świętych ten Apollo pieje, jak ci działali, niech tak każdy dzieje. Na błogosławiącą rękę jako na takt jaki patrząc jasnie przewielebnego w Bogu jego mości ojca Łazarza Baranowicza, archiepiskopa Czernihowskiego, Nowogrodzkiego.... W typographiej Kijowo-pieczarskiej.

Roku pańskiego 1670.“ (4 карт. нумеров. + 402 стор. нумеров.)¹⁾.

Присвятивши сї стихотворній Житя святихъ московскому царевичев Федорови Олексѣевичев Барановичъ звертає ся до „чительника“, звиняючиє, що не встигъ наслѣдувати Кохановского въ писаню поетичноѣ²⁾. Написавши вѣршъ про Рождество Иѣсуса Христа, про Стрѣтеніє и и., авторъ зложивъ медитацію про страсти Христовѣ п. з. „Snop męki króla boleści Jezusa Christusa, tra-goedią wielkopiątkową wystawioną“. Опѣсля слѣдують стихотворы про ангелѣвъ, пророкѣвъ, апостолѣвъ, мученикѣвъ, святихъ отцѣвъ печерскихъ, и т. и.

2. „Lutnia Apollinowa, każdej sprawie gotowa. Na błogosławiącą rękę jako na takt jaki patrząc jasnie w Bogu przeoświeconego archiepiskopa Czerniehowskiego, Nowogrodzkiego i wszystkiego Siwierza. Z typographiej Kijowo-pieczarskiej. Roku pańskiego 1671.“ (3 картки нумеров. + 552 стор. нумеров.).

Сю книгу присвятивъ Барановичъ царевичеву Ивани Олексѣевичу³⁾. Се єсть величній збѣрникъ, обѣймаючий около тысячи всѣлякихъ стихотворѣвъ зміѣсту духовного и свѣтского. Авторъ любує ся именно въ вѣршакъ коротенькихъ, уложенихъ въ формѣ приповѣдки⁴⁾. Деякі зъ нихъ суть вельми наивні, неначе-бъ ихъ уложивъ дѣтвакъ⁵⁾, — инші суть смѣливі або й тривіальні своїми порѣвнанями⁶⁾. Денекуды видимо играшку слѣвъ⁷⁾, або дуже недоладне вѣршованє⁸⁾. Суть однакже въ „Лют-

¹⁾ Всѣ польскіе письма Барановича печатаніи черенками го-тичскими.

²⁾ Nie Kochanowski lub te rythmy noszę,
Byście się przecie w nich kochali prosię.
Boga te rythmy, Boga wspominają
Matkę, i świętych, w tych się zaś kochają.
Nie poetycznym pegazem biegano,
Kochanowskiego w tym nie dojachano,
Osłem tu prostym jachano leniwo,
Kto biegł pegazem lotnym, co za dziwo?
Że Pan na osle jeździł, respektujcie,
I osła jako gościa w dom przyjujcie! (нумер. стор. 5).

³⁾ Коли „Лютню“ выпечатано, печерскій архимандритъ Пиннокентій Гизель не хотѣвъ Барановичу выдати друкованихъ екземплярѣвъ. Авторъ бо обѣщавъ заплатити за аркушъ друкований по 10 зол., мѣжь-тымъ коли печатанє „Лютни“ стояло далеко бѣльше. Про-те намѣстникъ печерского монастыря Радивилѣвскій просивъ Барановича, щобъ замѣсть умовленихъ 10 зол. заплативъ за аркушъ 15 зол. Але авторъ не приставъ на таку подвышену цѣну и писавъ Радивилѣвскому мѣжь иншимъ отъ-се: „Пречестнѣсть твоя домагає ся, щобъ я до числа десять додавъ пять, тому-що хто має десять, той має два разы пять, и говоришь, що такимъ способомъ сповнять ся десять заповѣдѣй и спѣмнуть ся пять ранъ. Але десять заповѣдѣй учать: не убій...“ (Сумцовъ, „Л. Барановичъ“ стор. 113. 114).

⁴⁾ Jesień nie zdrowa.
Gdy deszcz w jesieni
Chłop robić leni. (стор. 315)

Nie wierz Wenerze
Bo cię wypierze. (401)

⁵⁾ Dziękuj Bogu za orzechy,
Rusinie wespół i z Lechy. (305)

⁶⁾ Nad wszystkie wodki
Jezus jest słodki. (55)

Kiedy Jezus położony w grobie,
Ze miód w lochu, tak rozumiej sobie. (181)

⁷⁾ Na jabłko, jabłko na! (302)
O herezjej.

Lutrowi, łotrowi. (376)

⁸⁾ Bogu za śliwy,
Dziękuj kto żywy. (304)

ни" и довгий стихотворы, въ котрыхъ добачаемо талантъ поетичный¹⁾.

Мѣжь-тымъ коли авторъ въ одной части своєї „Лютнѣ“ komponує похвалы пресвятой Богородици, ангеламъ, пророкамъ, апостоламъ и и., то въ иншій части пише о погодѣ, о снѣгу, о покорѣ, о смѣху, о мальованю лица, и т. и. А вже-жъ инші вѣрші мають характеръ политичный и заявляютъ велику любовь до несчастной Украины, котра тогдѣ побивалася усобицами домовыми²⁾.

Своихъ земляковъ зове онъ народомъ давнымъ и славнымъ, и покликує до нихъ, чтобы дбали про свободу³⁾ та примирившись зъ Поляками спільно зъ ними поборовавали Турковъ, тяжкихъ вороговъ християнства⁴⁾. А поза-якъ бувъ добрымъ патриотомъ, то остерѣгавъ пановъ, прозывати козаківъ хлопами, бо могли-бъ бдѣ нихъ почувти гѣрке слово⁵⁾.

3. „Nowa miara starej wiary Bogiem udzielona jasnie w Bogu przeoświeconemu jego mości ojcu Łazarzowi Baranowiczowi.... Na wymierzenie władzy św. Piotra i Papięzów Rzymskich, i pochodzenie Ducha św. od Ojca, która aż i do was dosięgła. Z typographiej archiepiskopskiej w Nowogrodzku Siewierskim zostającej. Roku Pańskiego 1676“. (4°, 13 карт. нумер. + 354 стор. нумер.). — Сей догматичный творъ надрукувавъ Барановичъ по той причинѣ, що єзуитъ Павло Бойма выдавъ въ Вильнѣ противъ православія полемичну книгу п. з. „Stara wiara“. Бойма доказувавъ, що вѣра православныхъ о походженю св. Духа єсть похибна. Противъ той книги Боймы написавъ Барановичъ свою книгу въ двохъ частяхъ: а) о власти св. Петра и папъ Римскихъ; б) о походженю св. Духа бдѣ Отця. Мабути боявъ ся Барановичъ своего сильного суперника, бо просивъ Гизеля, щобъ справивъ его „Нову Мѣру“. Сю книгу написавъ онъ прозою; однакже и тутъ не мѣгъ вгамувати своєї пристрасти до вѣршования; про-те въ конці замѣтивъ кілька картокъ стихотворівъ.

4. „Wieniec Bożej Matki świętych Ojców kwiątki najświętszej Panny sęrtum, ex floribus sanctorum Patrum decerptum. I ten, który sobie sprzyja, aby zakwitło ciało jego

z ziemi swej, obracając się w ziemię, na wieniec kwiątki przynosi jasnie w Bogu przeoświecony jego mość ociec Łazarz Baranowicz.... Z typographiej archiepiskopskiej Czernihowskiej. Roku od narodzenia Pańskiego 1680. przybyszowego....“ (4°, 4 картки нумер. + 143 стор. нумер.). — Сей творъ, писаний стихами и прозою, присвятивъ авторъ Самойловичеві, гетьманові войска запорозкого. Тутъ находятъ ся медитації въ честь Матери Божої, заявляючі наклонъ до мистицизму¹⁾.

5. „Notij pięć“, ran Chrystusowych pięć. Wszysey, którzy drogą idziecie, uważajcie i upatrujcie, jeżeli jest boleść, jako boleść moja. (Thren. 1, v. 12).

Dwie mądre panny pod krzyżem stoją,

O tych Notij pięć concepta stroją:

Nową mu boleść zadaje,

Kto do tych ran co przydaje.

Презъ яснѣ в Bogu przeoświeconego jego mości ojca Łazarza Baranowicza... policzone i drogą idącym uważaniu i upatrowaniu podane.

Uważajcie i upatrujcie!

W typographiej monastera sw. Trojcy Ilińskiego Czernihowskiego. Roku 1680⁴. (4°, 42 карт. нумер. + 356 стор. нумер.).

Сей творъ єсть справдѣ литературна нѣсенїтница. Въ першій части сего писаня находятъ ся мистичный медитації про страсти Христові; бдѣтакъ слѣдують похвалный апострофы до царя Федора Олексѣевича, писані въ языцѣ церковно-славянськомъ и польськомъ. Дальше звертає ся авторъ до орловъ московского и польского, желаючи имъ всякого добра²⁾. Въ конці сєи части замѣщено двѣ анаграмы³⁾ п. з. „ortus“⁴⁾ и „occidens“. Се всео описано дивною мѣшаниною прозы польской, церковно-славянської и латинської зъ вѣршами польскими и латинськими. — Въ другій части, писаній переважно прозою, розправляє авторъ про походженє св. Духа бдѣ Отця и про голову церкви.

5. Іоанникій Галатовскій⁶⁾. Про житє сего талановитого схолястика знаємо лишъ деякі дробницѣ. Не звѣстно намъ, де и коли онъ родивъ ся⁷⁾, а про его мо-

¹⁾ Порѣвн. вѣрші про весну (стор. 287—289).

²⁾ Ten pozór Ukrainy,
Że w niej wszystko ruiny.

Jak łódź na wodzie wałami się chwieje,
Toż z Ukrainą naszą biedną dzieje,
I gorzej jeszcze; łódź płynie na wodzie,
A Ukraina we krwi, że w niezgodzie.
Panie! Ty wiatry, Ty władniesz wodami,
Spraw, niechaj cicho będzie między nami! (413)

³⁾ Narodzie dawny,
Ruski i sławny
Staraj o swobodzie;

Staraj się o to
Bardziej niż złoto,
Niech cię nikt nie bodzie. (417)

⁴⁾ Co się przewlecze,
To nie uciecze,
Turczyn łzami szyje,
Rusin go mężny
I Lech potężny
Walecznie pobije.

Mężny Rusinie! nie wadź się z Polaki,
Wzieliście zwyczaj zgoła ładajaki.
Jest z kim próbować siły: Turka z Tatarami
Zbijcie, tedy nadarzy Pan Bog was skarbami;
Skarb to najwiękzszy, Pańskim grobem władnie
Ten pieś, należy że wam, kto nie zgadnie. (428)

⁵⁾ Ukraincowi jeśli rzeczesz „chłopie“,
Na drugim wierszu to posłyszysz „chopię“! (419)

¹⁾ Гляди поясненє слова Русь въ числѣ 17. „Зорѣ“, стор. 289 б, замѣт. 2.

²⁾ Се слово „notija“ поясняє самъ Барановичъ словами: „Notij jest pięć: ojcostwo, synowstwo, pochodzenie, nierodzenie, tchnienie, (стор. 1. нумер.).

³⁾ „Orły się z sobą lubcie, wszak simile appetit sibi simile, a Turka łupcie (38 карт. нумер.).

⁴⁾ Грецьке слово *διδωρσμία* значить „бдворотне читанє“ або „переставка буквъ“, изъ-за чого изъ даного слова утворює ся инше; н. пр. ortus — tu Ros, logica — caligo (тьма).

⁵⁾ ORTVS
Anagramma.
TV ROS.

Ortus Tu Ros, Ty Rosa, tak się wykłada:
Że rosa z nieba pada przed wschodem to bywa.
Rosa Chrystus, a ten Wschod wschodnie synu rosi.
O tę rosę niebiosa zawsze cerkiew prosi;
Umywają się rosą tą wschodni synowie,
Ciało i duszy rosa ta przynosi zdrowie.

(42 карт. на оборот. стор.).

⁶⁾ Вельми цінну монографію про Іоанникія Галатовского написавъ Н. О. Сумцовъ въ Київській Старині, т. VIII, 1884; стор. 1—20; 183—204; 371—390; 565—588. Про литературну діяльність сего схолястика подавъ Н. Костомаровъ важну розвідку въ творѣ своємъ „Русская исторія въ жизнеописаніяхъ ея главнѣйшихъ дѣятелей“, томъ II.; С.-Петербург. 1886; стор. 355—379.

⁷⁾ Костомаровъ пише, що Галатовскій родивъ ся на Волини. („Русская исторія въ жизнеописаніяхъ...“ Томъ II, стор. 355).

лодий вѣкъ знаємо тільки се, що вчився в Могалі н-скій колегіі під проводом свого добродія Лазаря Барановича. В колегіі познакомився з класичними писателями латинськими, читав також твори отців церкви грецької та латинської і писав рабінів жидівських. Отак звѣстні були йому твори декотрих середньовічних істориків, писав Петра Скарги і т. и. И не диво, що придбав собі багато вѣдомостей, бо користувався в бібліотеках в Кієві, Вильні, Чернігові, Луцку, Слуцку, у Львові і в інших городах.

Скінчивши науку в Могиланській колегіі Галатовскій поїхав на Волинь і пострівся в церц; коли-ж там із-за війни домової не міг жити спокійно, то пошов в монастир Купятський недалеко Миньска. Игуменом сего монастиря був Лазарь Баранович. Полюбивши Галатовского ще в Кієві, коли в колегіі був его професором, став Баранович тепер приятелем колишнього свого ученика. Як же вибрано его ректором колегіі, то покликав туди Галатовского, щоб заняв місце учителя. Та й поїхав Баранович займатися долею молодого свого приятеля. В 1657. р. поставлено Барановича єпископом Чернігівським. Уступаючи з колегіі вивдавав він Галатовському місце ректора. Галатовскій, будучи ректором Могиланських „Аєній“, заявив плідну діяльність літературну до 1665. р. В сьмь роц колегію зруйновано, із-за чого ректорові не було в ній пристановища.

В 1666. р. бдбув Галатовскій вандрівку по Україні і по Литві, збираючи матеріали до написання книги про Мессію правдивого. В тѣм бо часі появилася в Смирні фальшивий Мессія жидівскій, Сабееа-Себи, котрий обіцявав жидам, що освободить их з неволі і заведе до давної отчини. Про-те на Волині, Подбю, в Русі Червоної і також в Литві і Польщі жиди стали вельми радуватися і Християнами гордувати. Видячи отже, що деякі слабодухи Християне починали сумніватися, чи Христос був Мессія правдивий, видав Галатовскій знамените письмо против жидів під заголовком „Мессія правдивий“.

В 1667. р. Баранович послав Галатовского в Литву вдай в місії політичної. Саме-тогд мѣж урядом московським і деякими могучими панами польськими велись переговори, щоб винести на польскій трон царевича Олексія Олексевича. По-за-як Баранович тою справою живо займався, то можна прapустити, що Галатовскій попірав в Литві кандидатуру царевича московского.

Коли Галатовскій не міг ще вертатися до зруйнованої колегіі, то поїхав до свого добродія Барановича. Заходами сего ієрарха поставлено его архимандритом, наперед в Новгородско-Сѣверськом, а потѣм в Чернігівськом Єлєцьком монастирѣ. Отак Баранович послав Галатовского в Москву з письмом рекомендаційним. Талантливого Українця прийняли там ласкаво, а царь велѣв ему дати 50 рублѣв, 7 фелонѣв і деякі інші дарунки¹⁾. — Галатовскій умер 2. сѣчня 1688. р.

Знаменитий сей схолястик написав багато творів в мові (мало)руській і польській. В его писаннях додаємо ясний погляд на дані предмети і вельми вправну діалектику. Именно дивуємося всесторонній его полемиці, по-за-як виступав в боротьбі словес-

ної не тільки против католиків, але і против жидів, магометан, поганців і всьляких єретиків. Пишучи-же по-руски користувався він часто мовою народною, однакже любувався також в полонизмах.

а) Письма рускі:

1. „Ключ разумнїя священникомъ законнымъ и свѣтлымъ належачий“. Печатано в Кієві 1659. р. (in folio, 2 + 253 карт.). Друге і третє виданє сєй книги друковано у Львові в типографіі Михайла Сльозки в 1663. і 1665. р. Друге виданє (fol. 5 + 248 + 140 карт.) присвятив автор „Гедєонові князати на Четвертї Свѣтополкові Четвертенскому, православному єпископу Луцкому і Острожескому“. Пѣсля сего присвячення і „предмовы до священниковъ законныхъ и свѣткихъ“ слѣдують „казанья“ на празники Господскі і Богородичні (числомъ 32)¹⁾. Далше находить ся „Наука або способъ зложеня казанья“, а потѣм замѣнено „казанья“ на празники декотрих свѣтыхъ (числомъ 20). Отак слѣдує опять „Наука короткая, або способъ зложеня казанья“ (наука практична), потѣм находит ся „Чуда Пресвѣтой Богородици нѣкотры“, а на послѣдній сторонѣ „Слово ко читателямъ“.

Третє виданє (fol. 6 + 532 карт.) присвятив Галатовскій Аѣнасієви Желиборскому, єпископу Львівскому, Галицкому і Каменця подблського, администраторови митрополіі Кієвскої, Галицкої і „всєя Россіи“, архимандритови Унівскому. В переднїмъ словѣ згадує автор про заслуги родини Желиборських, особливо-ж вихвалює єпископа Аѣнасія, у котрого найшов захист в часі війни домової на Україні²⁾. В сьмь третїмъ виданю крѣмъ „казанья“ на празники Господскі, Богородичні і деяких свѣтыхъ випечатано „казанья на недѣлї нѣкотры“ і „казанья на погребї якогочлвкѣ чловѣка православного“. Отак в кѣнци находить ся „Наука або способъ зложеня казанья“.

Свои „казанья“ уложив автор на основѣ теоріі схолястичної, прийатої церквою латинською. Все-ж таки старався він ту теорію приспособити до вдахъ своихъ землѣкѣв, і в „Науцѣ зложеня казанья“ выложив ясно всякі прикметы доброї проповіді. Так отже в своїй книзѣ сполучив теорію з практикою. А вже-ж в деякихъ проповідяхъ находимо выслѣды середньовічної мудрости: примѣромъ в другѣмъ казаню на Благѣщенє Пресв. Богородицѣ говорить Галатовскій про одинацѣть небесъ. Именно перше небо, на котрѣмъ находить ся мѣсяць, дає чловѣкови рѣст; друге небо, на котрѣмъ єсть Меркурій, доставляє людямъ краснорѣчїє; третє небо — Венеры творить людей милосердными; четверте небо — сонця подає чловѣкови пять змыслѣв і т. д., — одинацѣть небо „найвысшєе небо, єсть ємпирейское, которое єсть мѣстатомъ божїимъ“. (карт. 224)³⁾. — В „казаню“ на Воскресєнє Господнє зустрѣчають ся народні переказы про мѣсяць: „Мѣсяцъ гды єсть блѣдый, значитъ, же будетъ дождь; гды єсть червоний, значитъ, же будетъ вѣтеръ; гды єсть бѣлый, значитъ, же будетъ погода“. (карт. 85). — В другѣмъ казаню на Преображенє Господнє говорить, що „солнце маєть такую моцъ, же

¹⁾ На всякій празникъ поставлено по два „казанья“.

²⁾ „Машь святѣбливость твоя і до ближнего любовь, которої межі иншими і я самъ дознаємъ, гды под часъ небезпечный под часъ внутрєнєй войны домової в' отчизнѣ нашої мїѣ отъ небезпеченства уходячому не тѣлько в єпархіі, але в' келїі своєй мешканьє далєсь...“ (4 карт. на стор. обороті).

³⁾ Цитовано картки пѣсля виданя другого.

¹⁾ „Кієв. Старица“, т. VIII, стор. 388.

справуєт' въ землѣ золото, сребро, цинь, мѣдь, желѣзо, олово и иними крушци, бо тепло солнечное проходит през поры земныи и въ внутрѣностяхъ земныхъ крушци справуєт' (карт. 136). Въ науцѣ зложеня казаня радить священикамъ, щобъ до людей говорили „зрозумѣло“ и въ казаню подавали имъ все щось нового.

2. „Небо новое с новыми звездами сотворенное, то есть Преподобная Дѣва Марія Богородица з чудами своими за стараньемъ наименшого слуги своего, недостойного іеромонаха Іоанкія Галатовского, ректора и ігумена братства Кіев. Року 1776 (1665), мѣсяца декавр. дня 11, свѣту ся явила. Въ Львовѣ в' тѣп. Михаила Сіодзкі“. (4^о, 6 + 532 карт.). Кромъ выдана Львовского було ще выдана Черниговске (1677) и Могилевске (1699). — Свою книгу присвятивъ авторъ Аниѣ Могилянцѣ Потоцкой, „господаровнѣ землѣ молдавскихъ“. Пишучи Могиламъ слово похвальне заявляє Галатовскій, що „домъ Могилъ есть старожитный, бо южъ близко двохъ тысячъ лѣтъ на свѣтъ преесть“; бѣтакъ покликується на „зацныхъ гісториковъ“ выводять рѣдъ Могилъ бѣ римского богатыря Муція Сцевола. — Пѣсля промовы до „чительника ласкавого“ слѣдує „короткое збрание речей барзо потребныхъ, до вѣры нашеи православно-каволической належачыхъ“. Дальше розказують ся чуда Пресв. Богородицѣ, якъ дѣялись не тѣлько межъ христїянами але й „межи свѣблями, пророчицами поганскими“, межъ поганями, жидами, еретиками и межъ злыми духами. — Авторъ розказує, що Богородицю звеличили поганскій сибалъ и що про неѣ писали римскій поеты Вергилій и Овидій¹⁾. Згадує такожъ про чуда, якъ дѣялись въ „Малой Россіи“ у Львовѣ, въ Теревовлѣ, Рогатынѣ, Рудникахъ, въ монастыряхъ Скитскомъ, Унівскомъ и Крехѣвскомъ.

3. „Месія правдивый Іисусъ Христосъ, сынъ Божій, отъ початку свѣта чрезъ всѣ спки людямъ отъ Бога обѣщанный и отъ людей очикованный и въ остатнихъ часахъ для збавленія людского на свѣтъ посланный, по прїѣстоу зась своимъ... отъ недостойного іеромонаха Іоаннікія Галатовского, архімандрита Черниговского зъ тѣпографіи Кієво-печерской жиодии нестерному разнымъ на Месію написанными и на Христѣ выполненными, року 1776 (1669) показанный“. (4^о, 18 + 429 + 5 карт.). — Сю книгу выдавъ Галатовскій въ языкахъ рускомъ, польскомъ и латинскомъ²⁾; присвятивъ же еѣ Месію правдивому Іисусу Христу и цареви Олексѣви Михайловичеву. Въ своѣмъ творѣ выступаетъ авторъ противъ жидѣвъ, котрї обманенїи фальшивымъ месією Сабеою-Себи дожидали обѣды надъ христїянами и повороту до своего царства³⁾. Большу

часть книги займає критика жидѣвского талмуда. Въ статѣ про фальшивыхъ месіей высѣмъе авторъ посольство жидѣвъ въ рай, котрї просили месією черезъ Ілію пророка, щобъ вже разъ прайшовъ на сей свѣтъ, и освѣбодивъ ихъ бѣ неволѣ у невѣрныхъ и ворожихъ народѣвъ¹⁾. Въ загалѣ познакомлює насъ авторъ зѣ стародавними переказами жидѣвскими и знаменитымъ писанемъ збиває всякій закиды жидѣвъ противъ христїянства. Вже-жъ и форма сего твору есть зовсѣмъ бѣповѣдна полемичному писаню, по-за-якъ діалогъ межъ жидѣмъ а христїяниномъ уложено знаменито. Всякій закиды „жидѣ“ збиває „христїяниномъ“ спокѣбно и основно, не заявляючи нѣякои пристрасти въ своѣмъ ворогованю словеснымъ²⁾.

4. „Скарбница погребная“, т. е. скарбъ похвалъ чудотворного образа Богородицѣ Блещкой Черниговской. Надруковано въ Новгородѣ Сѣверскомъ 1676. р. въ языцѣ рускомъ и польскомъ (4^о, 8 + 32 карт.). Въ сѣй Скарбници находятъ ся всѣлякіи играшки поетичны, якъ: анаграммы, загадки, акростиhi; есть тамъ такожъ „паліндромъ“³⁾, с. е. такіи механичний стихотворъ, въ котромъ слова звучать однаково, якъ-небудь мы ихъ читали-бъ, чи бѣдъ правою рукою до лѣвой, чи бѣдъ лѣвою до правою. До „Скарбницѣ“ додано ще „Бесѣду Бѣлоцерковскую“, або розмову въ Бѣлѣй-Церквѣ мѣжъ Галатовскимъ а єзуитомъ Адріаномъ Пекарскимъ „о іерархїи церковной“. Сю книжочку присвятивъ авторъ гетьманови Іванови Самойловичеву.

5. „Грѣхи розмаитїи въ кратцѣ написанные“. Черниговѣ 1685. (4^о, 29 карт.).

6. „Боги поганскїи въ болваняхъ мешкающїи духовезлики; тутъ же посполу ихъ розмаитїи злостїи написани, жебы христїане правоптвнми могли отъ себе злыхъ духовъ отогнати и подоптати и поплевати, и силу ихъ зламати и надъ ними триумфувати“. Черниговѣ 1686. (4^о, 12 + 36 карт.). Въ сѣй книжѣ говоритъ авторъ, що зліи духи, скрывающїи ся въ статуяхъ богѣвъ поганскихъ, обманюють христїянъ фальшивыми чудами, що иногдѣ зліи духи являють ся въ видѣ тѣлесномъ, утворивши собѣ

si; z nich, i przechwałki na nich czynili, grożąc swoim Messiaszem fałszywym, i obiecali się mścić nad Chryścianami, którzy nad niemi panują, i mówili: Już my waszemi panami będziemy, a wy będziecie poddaniemi naszym; już waszy królowie i książęta, hetmani, wojewodowie i senatorowie inszy, i wszyscy panowie chrześcijańscy, carowie i cesarze będą u żydów naszych woźnicami, będą pastuchami, oraczami, żeńcami naszymi, będą żydom naszym drwa rąbać i w piecu palić, i wszystko czynić, co im żydzi naszym rozkażą; już musicie żydowską wiarę przyjąć i naszemu messiaszowi się pokłonić“. (карт. 10. 11. нумер.).

1) „Жиды ваши мовять, же Месія в' рай знайдутся, до которого з' Полски, з' мѣста Кракова, пословъ жиды ваши высылали з' листомъ, просячи его, жебы пришло на свѣтъ, и ихъ з' утрапена вызволилъ, в' котромъ ся на свѣтъ межъ разными народами находятъ; и подарунки ему розныи послали презъ своихъ пословъ... котрыи послы Месію листъ отдали презъ Ілію пророка. Посломъ тежъ далъ зъ раю Месіашъ презъ Ілію пророка певныи артикулы написаны, котрыи артикулы ели ся выподнять, на той часѣ обѣщавъ Месіашъ зъ раю прїйти на свѣтъ. А гды просили послы, жебы могли Месію видѣти, отказано имъ: Бсли хотять видѣти Месію своего, жебы мѣли окуляры, учиненныи з' очей звѣра островида, о котромъ пишуть, же презъ дубъ чоловіка видѣти, а жидѣмъ потреба презъ муръ мѣднанныи Месіаша видѣти...“ (Ф. Буслевъ, „История. Христоматія“, Москва 1861, стор. 115).

2) Въ 1803. р. выдано въ Москвѣ перекладъ „Месіи“ на языкъ російскій.

3) Грецке паліндромъс значить: бѣжущїи назадъ, повертающїи.

1) „Вѣрѣбляющъ поэта будучи поганиномъ невѣрнымъ, чы отъ доброго, чы отъ злого духа наученный написалъ о Пречистой Дѣвѣ и о царствїи Христовомъ такіе слова: „Южъ вертається Дѣвица, вертаються Сатурново царства“. (51 карт. на стор. оборот.). — „Овѣдлюшъ вѣршопицею, будучи поганиномъ на вигнаню межъ Сарматами, написалъ о Пресвятой Богородици вѣрши, в' котрыхъ богинею ея называетъ“. (52 карт.).

2) Выдана латинского не можна нѣгде найти; а вже-жъ въ передѣлѣ словъ згадує авторъ про се выдана.

3) Въ выданю польскомъ читаемо отъ-се про тогдѣшне змагане жидѣвъ: „Roku 1666. na Wołyniu, na Podolu i we wszystkich Roskiej malej, i w wielkim księstwie litewskim, i w królestwie polskim, i w inszych państwach pogranicznych niezbożność żydowska wysoko podniosła była rogi animuszu swego... gdy się był zjawiał na stronach wschodnich, w mieście Smirnie jakiś szalbierz nazwany Sabe-tha-Sebi, który się nazywał Messiaszem żydowskim... Na ten czas głupi żydzi będąc oszukani, tryumfowali, weselili się, i spodziewali się, że Messiasz na obłok ich weźmie, i do Jerozalema na obłoku zaprowadzi... Na ten czas żydzi Chryścianami już pogardzali i naragali się i śmiali

тїло зъ воздуха або облака. Найббльше боять ся он истор. нумер.). — Се писанє полемичне присвятивъ Галатовскій своему колишньому професорови Лазарови Барановичеви. Два роки передше видавъ Барановичъ свій творъ п. з. „Nowa miaga starej wiary“ — книгу полемичну, въ котрій выступивъ противъ єзуита Павла Боймы, доказуючого, що вѣра православна не єсть стародавна. Галатовскій же выступивъ у своїмъ писаню не тільки противъ Боймы, але й противъ Микола Циховского, котрый бувъ написавъ „Трибуналъ“. Передъ печатанємъ свои книги Галатовскій старавъ ся у царя московского выпросити підмогу грошеву¹⁾: именно просивъ, чтобы ему прислано паперу и 60 рублѣвъ, або 40 соболѣвъ, чтобы продавши соболю могъ заплатити за надрукованє книги. Але-жъ сєи просьбы Галатовского не выслухано; про-те присвятивъ бѣтъ свой творъ Барановичеви. Въ томъ присвященю находятъ ся згадка про жизнь Барановича и коротенька автобіографія²⁾.

7. „Души людей умерлыхъ зъ тїла выходячи отходятъ на три мѣсяца, инѣи до неба, инѣи до пекла, инѣи на мытарства“. Чернигѣвъ 1687. (4^о, 5 + 56 карт.). Авторъ вычисляє тутъ 11 небесъ, говорятъ про 9 ангельскихъ чинѣвъ, про пекло, що дѣлать ся на отхланє и гєнну, про рѣжний муки грѣшникѣвъ, про мытарства душъ и про боротьбу святыхъ зъ чортами за душу покойника. „На посвятрѣ“, каже Галатовскій, „полю єсть злыхъ духовъ, которые съ нами войну точатъ, до грѣха насъ приводятъ и души людскія задерживаютъ“³⁾.

6) Письма польскіе:

1. „Messiasz prawdziwy Jezus Chrystus, syn Boży, od początku świata przez wszystkie wieki ludziom od Boga obiecany, i od ludzi oczekiwany, i w ostatnie czasy dla zbawienia ludzkiego na świat posłany, po przysięcu zaś swym.... od grzesznika Joanniciusza Galatowskiego, archimandryty Czernihowskiego z typographiej Kijowo-pieczarskiej żydowi niewiernemu rozmaitemi znakami o Messiaszu napisanemi i na Chrystusie wypełnionemi roku 1672. pokazany“. (4^о, 18 карт. нєнумер. и 321 карт. нумер.)²⁾. Сєй полемичный творъ єсть перекладомъ рускои книги, котру авторъ выдавъ въ 1669. р.

2. „Rozmowa białocerkiewska wielbego ojca Joanniciusza Galatowskiego, ordinis s. Basilli Magni, rektora Kijowskiego, z wielbnym xieǳem Hadryjanem Piekarskim, societatis Jesu, kaznodzieją Jego król. Mości: „de hierarchia ecclesiae“³⁾. Сєся „розмова“ одбулась въ Бѣлѣй Церквѣ 8. падолиста 1663. р. Тогдѣ-то приѣхавъ бувъ до сєго гѣрода король Янъ Казимѣръ, хотячи на Украинѣ втихомирити повстанє козакѣвъ. Епископъ Луцкій и канцлеръ коронный Микола Пражмовскій, угощаючи короля черезъ цѣлый тыждень, запросивъ на бенкетъ руске духовенство, именно черця Гєдєона Хмєльницкого⁴⁾, Адама Жєлиборєкого, номината-єпископа Львѣвского, Антонія Винницкого, єпископа Перемыского, Іоанникія Галатовского, ректора Кіѣвского, и и. Були на томъ пирѣ такожъ польскіе полковники, капитаны и богато панєства. Опѣсля прийшовъ такожъ єзуитъ Адріанъ Пекарєскій, королѣвскій проповѣдникъ. Одакъ одбула ся при столѣ славна диспута мѣжъ Пекарєскимъ и Галатовскимъ „о ієрархїи церковной“. Въ сѣй „розмовѣ“ Галатовскій okazaвъ ся сильнѣйшимъ дїялектикомъ; коли отже Пекарєскій не могъ подолѣти свого суперника, то канцлеръ Пражмовскій помагавъ єму въ диспутѣ.

3. „Stary kościół zachodni nowemu kościołowi rzymskiemu pochodzenie Ducha ś. od Ojca samego, nie od Syna pokazuje, i Trybunał napisany przez Nikolaja Cichowiusza, i nauczający Ducha ś. pochodzić od Syna za prawdziwy Trybunał mieć zakazuje, i Starą Wiarę, napisaną od Pawła Wojmy i nauczającą także od Syna pochodzić Ducha świętego, nazywać Nową Wiarą i zmysloną roszkuje.... Z typographiej archiepiskopskiej w Nowogrodsku Siewierskim zostającej. Roku P. 1678“. (4^о, 5½ карт. нєнумер. + 102

4. „Łabędź z piorami swemi, z darami Boskimi Chrystus, prawowiernemu narodowi chrześciańskiemu łabędziowym piorem swej mądrości Boskiej wypisuje przyczynę, dla których długo trwa na świecie sekta Machometńska, i dla których wiele narodów przyjęli zakon Machometow, i dla których na wojnie Machometani szczęście mają, Chrześcian zwyciężają, i miasta i państwa chrześciańskie posiadają. Tenże Łabędź Chrystus łabędziowym piorem swej nauki Boskiej wypisuje fortele wojenne, ktoremi na wojnę Machometanow swoich przeciw Chrześcian Machomet pobudza i fortele wojenne, ktoremi Chrześcianie Machometanow i koźdego nieprzyjaciela swego na wojnie zwyciężyć mogą, albo się od nieprzyjaciela obronić. Ten Łabędź w typographiej prześwieconego w Bogu jego mości ojca Łazarza Baranowicza, archiepiskopa Czernihowskiego, Nowogrodzkiego i wszystkiego Siewierza jest za jego błogosławienstwem w Nowogrodsku Siewierskim wydrukowany. Ten Łabędź z piorami swemi z darami Boskimi Chrystus, przez wielbego w Bogu ojca Joanniciusza Galatowskiego, archimandrytę Czernihowskiego Jeleckiego R. 1679. światu jest podany“. (4^о). — Сю книгу присвятивъ авторъ гетьманови Іванови Самойловичеви. — Подъ именемъ „Лебедя“ розумѣвъ бѣтъ Ієсуса Христа и противъ него поставивъ орла, — символъ могаметанскій. Про-те въ своїмъ присвященю говорить Галатовскій, що „Лебедь“ своимъ голосомъ и перомъ побуджає Христїанъ до боротьбы зъ бєсурманами. И справдѣ написавъ бѣтъ сєй творъ и такожъ „Алькоранъ“ въ томъ часѣ, коли Москва и Польша выступали противъ Туркѣвъ.

5. „Alphabetum rozmaitym heretykom niewiernym dla ich nauczania i nawrocenia do wiary katolickiej od pra-

¹⁾ Галатовскій писавъ тогдѣ царєви Федорови: „Желаю отъ Вашего царскаго величества, яко Феодора, Дара Божїя, даровъ на друкованє мойи книги“. („Кієв. Старина“, т. VIII, стор. 567).

²⁾ „Gdy się w collegium Kijowskim począł uczyć, W. M. Pan pierwszy magister mój był in schola infimae, grammaticae, potym w rectoryce moim professorem byłeś, w tych szkołach dary swoje nauką swoją mnie podałeś, i wielką łaską swą nie tylko mnie świeckiemu, lecz i w zakonie już będącemu oświadczałeś, bo z Wołynia w czasie niebezpiecznej wojenne gdy przyjechałem do monastera Kupiatyckiego, tam W. M. Pan będąc ihumenem łaskawie mnie po ojcowsku przyjąłeś; ztamtał przyjechawszy do Kijowa, na rectorstwo Kijowskie mnie promowałeś, potym do Nowogrodka Siewierskiego peregrinabundus gdy z Litwy przyjechałem, i tam W. M. Pan jako pasterz łaskawy mnie błagając się owcę swoją łaskawie przyjąłeś, i na Czernihowską archimandrytę Jelecką promowałeś... i do najsławniejszego cara Jego Mości ś. pamięci Alexia Michajłowicza intercessorias literas za mną pisałęś i na Moskwę posyłałeś, i wielką mnie łaskę Jego carskiego welicztwa swoim pisanem zjednałeś...“ (карт. 4). Original from

¹⁾ „Кієв. Старина“, т. VIII, стор. 587.

²⁾ Въ кнѣци сєго твору на 7 сторонахъ нєнумерованыхъ находятъ ся пять пѣсєнь набожныхъ.

³⁾ „Розмову Бѣлоцерковську“ видруковано по-польски въ дѣтописи Самбїла Величка, томъ II, стор. 42—76.

⁴⁾ Юрій Хмєльницкій, молодшій сынъ Богдана Хмєльницкого, зложивъ 1662. р. добровѣльно булаву гетьманєську, и постригши ся въ черцѣ принявъ имя Гєдєона. Черцемъ бувъ бѣтъ лишь одинъ рѣкъ.

wowiernych katolikow napisane i w Czernihowie roku 1681. miesiąca Junia dnia 23. w typographii przeoświeconego w Bogu jego mości ojca Łazarza Baranowicza.... za jego błogosławieństwem przez wielbego w Bogu ojca Joanicjusza Galatowskiego, archimandrytę Czernihowskiego Jeleckiego światu podane". (4°, 6 карт. нумер. + 362 стор. нумер.). — Також сю книгу присвячено гетьманови Самойловичеви. Въ Альфавитѣ наводить авторъ деякихъ еретикѣвъ въ порядку азбучномъ. Именно появляются тутъ ось такіхъ еретикѣвъ: Анаксаторасъ, Прусаки, Стовки, Сенекъ, Тертуліанъ, Ксерксесъ, ба й братъ-Славянинъ, чеській богатырь Жижка¹⁾. Зъ деякими важнѣйшими еретиками веде католикъ (православный) розмову, бажаючи ихъ навернути до вѣры правдивої.

Въ Альфавитѣ пише Галатовскій, що українські мужики на весѣлю або на якій забавѣ згадують про бога Лада, що въ честь Купала кладуть вѣнки на голову, опоясують ся квітами и травами, що скачуть черезъ огонь та на-въ-круги него танцюють, взявшись за руки и співваючи пѣснь купальскій.... (стор. 303).

Въ конці згадує авторъ, що якийсь злощій критикъ (Zoilus) нападъ на его „Ключъ“ и „Небо“, однакже не зумѣвъ занапастити его литературну славу²⁾.

6. „Alkoran Machometa od (Koheleta)³⁾ Chrysostusa zniszczony i w niwecz obrócony. Czernihow 1683“. (4°). Сю книгу присвячено Иванови и Петрови Олексѣвичамъ. — Въ „Алькоранѣ“ говорить авторъ про жизнь и науку Моамета и высказує непохитну надѣю, що Християне поборють Туркѣвъ.

7. „Fundamenta, na których łacinnicy jedność Rusi z Rzymem fundują, według rzymskiej terazniejszej wiary nowej prawdziwemi odpowiedziami cerkwi wschodniej wyrócone i zniesione: jako fundamenta ciemnicy były poruszone modlitwą Pawła i Sylasa, o których w dziejach Apostolskich cap. 16. napisano. Czernihow 1683“. (4°). — Авторъ дѣлить „фундаменты“ на двѣ части. Въ першій части вывертає бнѣ 30 фундаментѣвъ, на котрыхъ латиняне основують „еднобѣсть“ Руси зъ Римомъ. Въ другій части поясняє „штурмы“, котрыми заходна церковь силує всхѣду до принята уніѣ.

8. „Sophia, mądrość, zbudowała sobie dom i ugruntowała siedm słupow (proverb. cap. 9), i mieszkając w tym domu rozmaite na świecie czyni cuda przeciw Aryanów, heretyków i już uczyniła, i przez wiel. o. Jo. Galatowskiego....

¹⁾ Анаксаторасъ, грецкій философъ, живъ въ 5. вѣцѣ передъ Христомъ. — Стоики були грецкій философъ, що придержувалась науки Зенона. — Сенекъ, философъ римскій, живъ въ першомъ вѣцѣ еры християнскої. — Ксерксесъ, король перекій, въ V. вѣцѣ передъ рождествомъ Христовымъ хотѣвъ Грекѣвъ подолѣти, однакже они побороли его велику силу. — Тертуліанъ, славный писатель латиньскої церкви, що опсѣла попавъ ся въ ересь Монтаньску. — Янъ Жижка бувъ проводыромъ Чехѣвъ въ войнахъ гусятскихъ (въ XV. вѣцѣ). Про-него пише Галатовскій отъ-се: „Жыжа, heretyk; umierając hetman czeški w testamencie napisał i Czechom rozkazał, żeby go z skory odarto po śmierci, a będą z niej uczyniono; jeśli nieprzyjaciele do czechskiej ziemi będą przychodzić, żeby w ten będąc bębniłono.... I według jego testamentu Czechowie z niego umarłego zdjęli skórę i s tej skóry będąc uczynili“. (стор. 354. 355).

²⁾ Таки пѣснь jeden Zoilus, nazwany dla zazdrości swej i nieumiejętności, zęboma słów bluźnierskich gryzł „Klucz“ moj, ale nie ugryzł i żeby sobie polamał, ponieważ Klucz moj od wszystkich ludzi mądrych pochwalony jest i od wschodniej cerkwi katolickiej przyjęty ochotnie i mile czytany bywa. Tenże pѣснь na moje „Niebo“ szczekał, ale swoim szczekaniem wysokiemu Niebu nie zaszkodził“. (стор. 357).

³⁾ Koheleth, слово еврейске (знач. проповідникъ), по грецкімъ *ἐκκλησιαστής*, було назвою книги старого Завету.

światu objawiła. W typogr. Czernihowskiej święto-Trojeckiej. R. 1688“. (4°, 26 карт.). — Въ сѣмъ творѣ выписує авторъ 51 чудѣвъ зъ твору Баронія (Annales ecclesiastici)¹⁾ и зъ рѣжныхъ житєписей святыхъ, доказуючи именно правду вѣры о пресвятѣй Тройци противъ еретика Арія.

6. Анто́нъ Радивилѣвскій, намѣстникъ печерского монастыря. Онъ придержувавъ ся того кружка литературного, котрого душею бувъ Лазарь Барановичъ. Именно живъ въ пріязни зъ Іоанникіємъ Галатовскимъ, котрый осматривавъ его книгами и помагавъ ему печатати свои проповідѣ. — Радивилѣвскій выдавъ два величезні збѣрки проповідѣй:

1. „Огородокъ Маріи Богородици“. Кієвъ 1676. р. (in folio, 28 + 1128 + 3 стор.). Присвячено Інокентію Гизелю. — Въ сѣмъ збѣрнику находятъ ся проповідѣи на всякій празникъ, на страсти Христовѣ и на деякій случаѣ²⁾. Радивилѣвскій користувавъ ся очевидно „Ключемъ“ Галатовского и зложивъ свои проповідѣи по-сле правилъ науки схоластичної. Наслѣдуючи отже своего проповідника въ писаню слѣвъ церковныхъ скрѣплявъ бнѣ иногдѣ правду своихъ доказѣвъ казками зъ митологій, анекдотами историчными и выслѣдами тогдѣшньої фізіологій. Тільки-жъ мѣжъ такими казками а основною мыслію въ проповідѣи часто нема нѣякої звязи, изъ-за чого моральна наука являє ся подекуды дивовижною³⁾.

2. „Вънецъ Христовъ зъ проповідѣй недѣльныхъ акѣ зъ цвѣтовъ розяныхъ на украшеніе православно-каволической святой восточной церкви сплетенъ“. Кієвъ 1688. р. (fol. 20 + 543 карт.). — Авторъ присвятивъ сѣй проповідѣи царевичамъ Иванови и Петрови Олексѣвичамъ и царѣвнѣ Софіи. Одаткъ звертає ся до „чительника“ и поясняє, чому сеєя книга зове ся „Вънецъ Христовымъ“. Онъ признає ся, що назвавъ єъ такъ по сѣй причинѣ, щобъ Християне читали єъ зъ бѣльшою охотою, подобно якъ лѣкарѣ заправляють цукромъ свои лѣки, чтобы недужій тѣмъ радше ихъ заживали. Онъ даєє отже простодушню, що за его книжку возьмуть ся читцѣ, якъ побачать заголовокъ, нагадуючій рожеві цвѣты. Крѣмъ оповѣдає историчныхъ находимо тутъ такожъ казки зъ Метаморфозъ Овидія и байки Езоповѣ. Хоча же авторъ намагавъ ся писати свои проповідѣи по-сле науки Галатовского, то не зумѣвъ зрівняти збѣ своимъ талантливымъ проповідникомъ. Радивилѣвскій бавивъ ся часто пустою фразеологією и списувавъ свои проповідѣи поганымъ, макароничнымъ языкомъ. (Дальше буде.)

¹⁾ Baronius, славный историкъ церковный, выдавъ свой величезный творъ („Annales ecclesiastici“) въ Римѣ 1589—1603. р.

²⁾ На декотріхъ празникахъ поставивъ авторъ по три и по чотыри проповідѣи.

³⁾ Такъ и. пр. въ словѣ вторѣмъ „на пресвѣтлѣй день Воскресенія Господа Бога и Спаса нашего Іисуса Христа“ пише Радивилѣвскій отъ-се: „Коли народился Антонинусъ Гета, кокошъ знесла яйце пурпурової фарбы, которое їды братъ его Бассіанусъ яко бы играючи упушченню на землю збилъ, Юлія матка заволала: Ахъ проклятый братоубійце, брата твоего забиле! что ся потымъ и стало, бо его на лонѣ матки забилъ. Пурпуровое червоное яечко и мы теперъ под часъ Воскресенія Христова, отражающаго насъ, їды пѣтуемъ на знакъ надѣи о пришлої по общемъ нашемъ воскресеніи славіи небесной вѣчної, стережися маємъ пѣлно, абымы его не упустили на землю; то естъ: абымы надѣи нашен не утратили чрезъ пристрастіє до земныхъ вещей; бо если такъ упустимъ тую надѣю нашу, о которой Апостолъ: Уповаемъ бо спасомся: власне то на лонѣ матки нашен церкви забемо брата плоти нашен, духа“. (стор. 14).

Келестинъ Скоморѣвскій.

(Биографична замѣтка.)

Помѣжь рускими писателями зъ добы нашего народного бѣдородженя не годить ся не гадати й имя Келестина Скоморѣвского. Правда, ширшимъ кругамъ имя его доси не знакоме, а зъ его творѣнь печатана толькѣ одна лирична пое- зійка „Птиць-послы“ въ другѣй части „Вѣнка“ 1847 и пере- кладъ трагедіи Хомякова „Ермакъ“, котрый самъ бытъ выдавъ окремою книжкою подъ псевдонимомъ Келестина Долинняненка.

К. Скоморѣвскій родивъ ся д. 16 цвѣтня 1820 р. въ селѣ Долиннахъ бережаньского округа, де батько его Захарія бувъ священникомъ. Першій науки побиравъ въ домѣ бать- ковскѣмъ, опѣсла жъ одданю его до гимназіи до Бережанъ. Учивъ ся добре и поведемъ своимъ бувъ взорцемъ для другихъ. Коли разъ, повертаючи поздно въ ночи зъ лекцій до дому, побачивъ, що горить домъ, де живъ директоръ гим- назіальный, побѣгъ туды що духу, розбудивъ сплячихъ, котрѣ певно були-бъ усь въ огни погинули, и бувъ першимъ мѣжь ратуючими.

Скѣнчивши гимназію, поступивъ Скоморѣвскій на уни- верситетъ до Львова. Батько майже нѣчимъ не мѣгъ ему допомогти, — пришлось молодому студенту бѣдувати. Але бѣда его не одстрашила: удержуючи ся зъ лекцій, живъ бытъ часто о голодѣ и холодѣ, поки скѣнчивъ дволѣтній курсъ т. зв. „философій“ (теперѣшну 7 и 8 класу гимн.). По укѣн- ченю философій пошовъ за слѣдомъ майже всен тодѣшньої рускои молодѣжи и вступивъ до семинаріи духовной, щобъ выйти на священника. Але ту постигло его тяжке нещасте: бытъ попалъ въ меланхолію и заболѣвъ такъ, що мусѣвъ выступити зъ семинаріи. Правда, по двохъ мѣсяцяхъ вер- нувъ назадъ до здоровья, але до семинаріи въ томъ роцѣ его вже не принято. Корыстаючи зъ той, хоч и якъ непри- емной нагоды, Скоморѣвскій кинувъ ся, щобъ поповнити не- достатки своен освѣты, прочитавъ багато великорускихъ, чешскихъ и польскихъ книжокъ, особливо про пытане славянъ- ске, и самъ почавъ писати. Зъ того року походить и вѣршь его „Птиць-послы“, и перекладъ Ермака. Такъ минувъ рокъ, бытъ зновъ подавъ ся до семинаріи, але зновъ ему одмовлено, зъ невідомою для насъ причиною. Треба було ажъ протекціи тодѣшнього намѣстника, архиепископа Фердинанда д' Есте, у властей духовныхъ, щобъ его опять принято до се- минаріи. Оды теперъ живъ бытъ ту спокійно ажъ до скѣн- ченя студій теологичныхъ въ 1849 роцѣ, и писавъ багато новыхъ творѣнь, зъ котрыхъ однакожь до нашего часу не дойшло нѣчого.

По скѣнченю теологій въ томъ же 1849 роцѣ подру- живъ ся бытъ зъ Теклею Рогозиньскою, дочкою священника, и высвятившись, поставлений бувъ администраторомъ ду- ховнымъ въ селѣ Остапѣ коло Скалата; опѣсла достава ту парохію и вже нѣкуды оден не двигавъ ся; тутъ и померъ д. 16 цвѣтня 1866 року.

Якъ священникъ бувъ Скоморѣвскій усею душею одда- ный своимъ обовязкамъ. Найлѣпшимъ доказомъ сего есть его смерть. Завѣзванный до хорого на тифусъ мужика, бытъ по- спѣшивъ, щобъ подати ему послѣдню помѣчь. Въ хатѣ була задуха, а хочъ Ск. велѣвъ заразъ поодчиняти окна и дверѣ, то все таки самъ заразить ся тою тяжкою недугою. Вер- нувши до дому, почувъ великій боль головы, але не зва- жавъ на се, аѣ на просьбы своен жѣнки, щобъ положить ся до лѣжка. Се бувъ саме великій тыждень, и Скоморѣ- вскій вповоаючи на свое зѣлѣзне здоровле, одправлявъ усь од- правы, хочъ слабѣсть его чимъ разъ больше змагала ся. На- ставъ великдень, — змагаючыся зъ послѣдними силами вый- шовъ Ском. до воскресного богослуженя и освяченя селянамъ пасокъ. Коли святивъ, бувъ уже такъ ослабленный, що кѣлька разѣвъ хрестъ выпавъ ему зъ рукъ. Прийшовши до дому зѣбѣвъ зъ родиною свячене яйце, затѣмъ лягъ до лѣжка — и вже больше не поднявъ ся. Въ проводный понедѣлокъ умеръ по 17-ти лѣтахъ священства а 46 лѣтахъ жита.

Писавъ Скоморѣвскій дуже багато, переважно поезій оригинальныхъ. Було мѣжь ними багато „думокъ“, „одъ“, сонетѣвъ, паравразъ, псалмѣвъ и молитѣвъ, далѣ байки, але- горій, сатиры и шарады. Перекладавъ кромѣ „Ермака“, та- кожь „Верховинцѣ“ Корженевского, але перекладъ сей десь запропастилъ ся. Кромѣ того переклавъ на народну мову

деякі „Листы апостольскій“ якъ такожь „Дѣянія апостольскій“ и нѣмецкій Катехизмъ Леонгарда. Збиравъ такожь матеріялъ до словаря малорускои мовы, и словарь сей, уже майже го- товый десь пошовъ по рукахъ, и запропастилъ ся*).

Въ поезіяхъ своихъ являеся бытъ поетомъ непосредного дарованя, надто чоловікомъ вольнодумнымъ и горячо любя- чимъ свое рѣдне. Смерть заскочила его саме въ ту пору, коли частину своихъ поезій хотѣвъ подати до друку. По смерти богато тыхъ поезій розсыпалося по рѣжныхъ рукахъ, але найбольша часть хоронитъ ся доси у его сына Корнила Скоморѣвского.

Келестинъ бувъ середного зросту, показный бронетъ, чоло высоке и широке, очи чорні зъ выразомъ якогось смутку, лице смагле, повне, подовгасте. Добросердный и лагѣдный, бытъ все чогось сумувавъ, — толькѣ часами въ кружку при- ятеливъ-Русинѣвъ бувавъ веселый и розмѣвный. О загаль- ныхъ, руско-народныхъ справахъ говоривъ зъ запаломъ, хочъ бувъ флегматикъ.

Володимиръ Подмастановскій.

До повышеной замѣтки п. Подмастановского, написаной ще трохи чи не десять лѣтъ тому назадъ, позволю собѣ до- дати увагу, що кромѣ „Птиць-послѣвъ“ була друкована ще одна, далеко цѣкавѣйша поезія К. Скоморѣвского, котра по троха кидае свѣтло на причину его непримностей зъ вла- стями семинарскими и на жерело того „вольнодумства“, о котромъ згадуе замѣтка. Подаючи низше сю поезію чита- телямъ „Зорѣ“ мы замѣтимо, що на ен подставѣ можемо до- гадувати ся якихъ звязкѣвъ Скоморѣвского зъ польскими революціонерами, такъ якъ ся поезія прямо являе намъ его въ рядахъ тои патріотичной молодѣжи (до неи мѣжь иншими належавъ и Иванъ Наумовичъ), котра д. 2. цвѣтня вита- ючи на городецькій рогачѣ польскихъ „визнѣвъ стану“, вер- таючихъ зъ фортець Куштайну и Шпилберга, новыпри- гала зъ возѣвъ конѣ и сама тягла возы ажъ до мѣста. Чи Скоморѣвскій особисто бравъ участь въ томъ походѣ, чи нѣ, — досыть, що вѣршь его звеличуе той моментъ. Его звязки зъ польскою революціоною справою поясняютъ намъ ще два доволѣ рѣдкі въ житю Русина факты: протекцію у губернатора и одержане по кѣлькомѣсячной администраціи заразъ же парохіи въ такѣмъ богатѣмъ подольскѣмъ селѣ, якъ Остапѣ. Се все могли тодѣшній впливовый Поляки зрѣбити для чоловіка, котрого въ доброй части мусѣли вважати за свого.

Ив. Франко.

На честь братьей повернувшихъ зъ неволѣ.

(2-го Березня 1848.)**)

Витайте Братя! Ангелы спокою,
Що несли свѣту лучъ правды вѣчной!
Всѣхъ васъ ту нынѣка витаемъ зъ собою,
Вы-сте розбили — дыбы мраки нѣчной.

Вы уродженіи на тяжкій подвиги,
Вы розумѣли слова Христа-Пана;
Якъ крестъ отчизны всѣ нести повинны,
Вы то на собѣ свѣту дали явно.

Терпя дороговъ гнали-сьте за Богомъ,
Не вагали-сьте-сь клеветаній вражнихъ,
Серця поили божой правды словомъ,
Вы разъ зѣрвати дыбы братьей нашихъ.

Вы-сте заодно любовою палади,
Ставилися хѣтно на олтарь офѣры
Въ любви Отчизны, що-сьте зъ грудей сасали
Любви, надежды и отеньской вѣры.

Якъ соколъ въ воздухъ, вы за правдовъ гнали,
На крыла брали малѣ соколита;
Але хто-жь виненъ, же Васъ запознали
Враги тяженькі? Ахъ, пробачте Братя!

*) Мы, чули що рукопись того словаря находить ся въ би- блиотекѣ „Народного Дома“. Ред.

**) Вѣршь сей напечатаный на одной картѣ 8-о, латинь- скими буквами зъ подписомъ С.

Пробачте Братя блуднымъ Братямъ вашимъ,
Нынѣ-съ роздерла церковна завѣса,
Нынѣ завѣтъ новъ зробимъ зъ врагомъ нашимъ,
Нынѣ всѣ брата, нѣ врага, нѣ бѣса!

Нынѣ всѣ брата, якъ бувало зъ разу,
Коли рѣдъ людскій живъ на земли щастно;
Не торгне больше братъ на брата вражу
Руку, бы ссати братню кровь напрасно.

Слезя изъ ока пропаде на вѣки,
Не затужитъ вже больше братъ на брата,
Згнана неволя зъ подъ братамицѣвъ стрѣхи,
Дыбы внурений у темяхъ Ада.

Повстань, що живо и що зклопотано
Въ сумѣ тяженькомъ — братамицѣвъ тужило!
Нынѣ изъ небесъ помѣчь намъ зослано,
Нынѣ намъ, Братя, сонце засвѣтило.

Вѣрного друга дружина приймає,
Сестрѣ тужливой повернено брата,
Край своихъ добрыхъ сыновъ ѡдбирає,
Сироты бѣднѣ ѡдбирають Тата.

Нынѣ всѣхъ сердца, всѣхъ що до одного
Горачѣй мольбы пай заносить Богу
За дану Вольность! Онъ изъ трону своего
Глянувъ, ахъ глянувъ на нашу долю.

Такъ Братя, въ згодѣ найшовши путь правый
Всѣ причиняймось до добра посполомъ!
Лишь горе тому, хто-бъ надрушивъ справы:
Одасть рахунокъ тяженькій предъ Богомъ!

Келестинъ Скоморбскій.

ПОРВАЛАСЬ НИТКА!

(Комедія на чотыри справы. Написавъ Олександръ Я. Конис-
кій. У Львовѣ 1884.)

Накладомъ Ивана Гелеса.

(Литературна оповѣстка).

Славно звѣстный писатель нашъ Олександръ Я. Конискій, що збогачивъ нашу литературу гарными повѣстями и лиричными поезіями, выступивъ у сказаной комедіи въ першій разъ прилюдно яко драматургъ. Щобы оцѣнити литературну стѣйность сего твору, треба намъ напередъ розглянутись въ положеніи подѣль драматичнои.

Главнымъ дѣячемъ сего комедіи есть Дмитро Михно, сѣльскій лѣкарь. Се справдѣшній вѣтрогонъ, що не маючи одвѣтної практики лѣкарскои, обманное дѣвчата й вдовицъ, мабуть-то хоче жениться, що выдурює одъ нихъ вексель и опѣсля свои жертвы покидає. Такъ выманивъ онъ вексель на 6000 карбованцѣвъ одъ богатой дѣвки Гринѣвны Соломониды Корнѣевны, неначе-бъ хотѣвъ зашпегнитись на случай еи смерти, и ѡдтакъ женихає ся до Ганны Павловны Сакунки, молодой и красивой вдовы. Щобы тымъ певнѣйше добитись до своей цѣли, користує ся онъ помощю двоухъ свахъ, котры являютъ ся спружиною всѣхъ комичныхъ ситуаций. Именно стара дѣвка, поцѣвна и проскурница Горпина Проимиха есть порождою на картахъ, а жѣнка ѡставного судовика, Хима Зайчиха, являє ся свахою громадекою. Обѣ тѣ женщины занимають ся всякими шлетнями сѣльскими и служатъ любощамъ того жениха, котрый имъ подастъ добру заплату. Такъ отже Зайчиха возить ся за Сакункою и каже Гринѣвнѣ, що не має чого жалувати Михна: онъ не має нѣ роду, нѣ племени, онъ голодранецъ, рудый, худый, плюгавый, сухой, неначе торѣшній чабанъ. Сакунцѣ-жъ онъ справдѣ подѣль пару, бо й она така, на ладанъ дыше. Пришла отже наранти Гринѣвнѣ иншихъ жениховъ, межи ними особливо Шкарбаня, чоловіка старшого и хозяина не-вѣспущого, або молодого Ивана Шморгуна. Сего готова она до Гринѣвны привести; по-переду же хотѣла-бъ его у себе дома погостити, та за-для того выманює у неѣ грошѣ, по-

за-якъ на недѣлю Шморгуна завила до себе на обѣдъ. Але Гринѣвна побиває ся за Михномъ, хоча Проимиха їй заявляє, що онъ обманщикъ; ѡдтакъ каже Гринѣвна, що Михно їй милѣйшій сонця, дорожшій батька, що їй не жаль про-вексель, що она готова й на всю худобу уступку подписати, абы онъ кинувъ Сакунку, абы вернувъ ся до неѣ. Проимиха рада-бъ їй помочи и ворожить зъ картъ. Изъ-за того-выманює одъ неѣ ниву зъ вѣтракомъ та ще й грошѣ и робить їй надѣю, що за помощю юнкера Дрыги залагодить еѣ справу гараздъ.

Опѣсля входить Шкарбанъ зъ Дрыгою. Шкарбанъ говоритъ дивогляднымъ „язычѣмъ“ и чванить ся своимъ до-свѣдомъ „по части управительства“, мѣжъ-тымъ коли въ Дрыздобачасмо безглуздаго йолуна. Коли Гринѣвна вышла изъ Шкарбанемъ показувати ему свое газдѣвство, вговорює Проимиха Дрыгу, що Сакунка горне ся до него, пропадає за нимъ, что она дастъ Михнови гарбуза, а ему руку, — кобы лише швидко до неѣ пошовъ и выявивъ їй свою любовь. ѡдтакъ иде Проимиха до Михна зъ хлѣбомъ-сѣлю. На пытане Михна, чи Гринѣвна не проклинає его за вексель, каже ему Проимиха, що для неѣ 6000 карбованцѣвъ дурнища не-абы-яка, що въ неѣ дома лежить 100.000, а на рукахъ по-людахъ поѣтораства, та по банкахъ двѣста; при томъ заявляє тая сваха, що Гринѣвна Михна такъ любить, що за нимъ помирає. Довѣдавшись про се Михно каже Проимисѣ, що коли Гринѣвна така добра, нехай свой вексель у него выкупить, бо ему грошей треба просто до зарѣзу Проимиха обѣщює про се Гринѣвны спытати, та опѣсля звѣщає Михнови тее, що люде на Сакунку плещуть, нѣбы-то она въ великій довги по шию залѣзла, та що еѣ жизнь вельми погана. Почувши такую речъ Михно тяжко задумавъ ся, бо не знавъ, що теперь робити, чи ѡдложити весѣле на осѣнь, чи до Гринѣвны оныть прихилитись? Та ба! Гринѣвна опудало, а Сакунка гарна, весела!

Въ сѣмъ его клонотѣ приходитъ Зайчиха по грошѣ. Она-жъ высватала Сакунку и ось сегодня мавъ їй Михно поѣтораства заплатити: ба, она грозить, що шенне Сакунцѣ про вексель и заявляє, що якъ вѣла привернути, такъ зъумѣ ѡдвернути. Бѣдолашный Михно дає Зайчихѣ останній грошъ, 50 карбованцѣвъ, и пише розписку на 300 карбованцѣвъ, щобъ лише спекатись злощой бабы. ѡдтакъ одъ Гука, адвоката сѣльского, радъ бувъ Михно дѣзнатись, чи не можна-бъ вексель Гринѣвны продати, мабуть-то у неѣ грошей нема. Гукъ дивує ся, що така грошовита людина вексель дає и не платитъ; а вже-жъ обѣщює онъ, въ сѣй справѣ пойти до жида Ярончика. Въ загалѣ Гукъ добрый крутѣй, що радъ бы одъ Михна щось заробити, та й не вразити Гринѣвны, одъ котрой що-року 500 карбованцѣвъ за по-звы бере.

Мѣжъ-тымъ у Сакунки вечеръ мають ѡдбуватись за-ручницы зъ Михномъ. Сакунка сидитъ задумана, тому-що братъ еѣ Гордѣй Бодько не їде а Дмитро Михно не приходитъ. Ёѣ-жъ гостѣ Проимиха и Зайчиха пють чай и грызутъ ся мѣжъ собою, отъ звычайно старой свахи. Ажъ ось входить Бодько и привитавшись зъ сестрою довѣдує ся одъ неѣ, що еѣ судженный — Михно лѣкарь. Бодько знає Михна зъ универ-ситету, и коли Сакунка его спыталась, чи Михно чесный чоловікъ, ѡдповѣдає братъ, що говорятъ про него не-добре. Чувъ, що довгѣвъ у него по шию; чувъ, що онъ обманувъ одну вдову: хотѣвъ оженились зъ нею та еѣ добромъ свои довги сплатити и т. и. Опѣсля-жъ дѣзналась Сакунка одъ Проимихи, що Михно посватавъ ся до Гринѣвны, та що она ему вексель подписала, що онъ ѡдтакъ ѡдрѣкъ ся одъ неѣ, але векселя не звернувъ. Замѣтила такожъ Проимиха, що Гринѣвна проситъ Сакунки, щобъ заступилась за нею передъ Михномъ, котрый хоче еѣ вексель позывати.

Сакунка учувши такую недобру вѣсть побиває ся ли-хомъ, зоветъ Михна подѣлать, та не хоче вже его й видѣти. Ажъ ось зъ-нечевя являє ся Дрыга: нѣ сѣло, нѣ пало вы-являє онъ Сакунцѣ свою любовь, и не хоче вгамуватись у своихъ любощахъ, хочъ она одъ него ѡдвертає ся. Саме-тогдѣ входить Михно, коли Дрыга погукує: „Люблю васъ; чувъ, що й мене вы любите!“ Михно глузує зъ Сакунки, що ось-то помѣшавъ еѣ любощамъ. Але Сакунка выкидує ему зъ гнѣвомъ его женихає зъ Гринѣвною, и каже, що одъ неѣ онъ другого векселя не выдурить. ѡдтакъ велитъ ему сейчасъ ѡддалитись. Михно хоче ще й дальше смѣятись,

Сакуниц, але Бодько, що наблизившись чув єю розмову, вступався в оборону своєї сестри і нагадує йому давніший випадок її справи. Тоді Сакунка каже Михнови геть йти і заявляє, що він сватає її до єї хутора, та ось облизня їй мав. Дриг же велить йти виспатись та ніколи сюди й носа не показувати.

Але-ж і Гринівна не має супокую: цілу ніч очей не зводила; проклятий вексель сидить у неї в грудях. Не може дождатись Проймихи і не знає, що єї сваха в єї справі зробила. Входить Гук і звіддає Гринівні, що Михно хоче єї вексель жидам продати, а як не куплять, то буде позувати. Гринівна проклинає Михна і журить єї своєю бідю. Тоді Гук викидає їй, що она сама винна, бо як би не ганялась за вченими та за лікарями, то нічого-б сего не було. Виявляє їй отже свою любов і каже, що єму не треба ні єї худоби, ні єї грошей: у него самого є руки і голова; аби тільки здоров'є, з'яв'єся він заробити. Гринівна одвічає, що в єї справі хоче подумати, та просить єго, щоб допоміг їй Михнови грошей не платити. Гук гадає писати протест і одходить в другу комнату. Потім Зайчиха розказує Гринівні про любові Сакунки з Дрогою, прикрашуючи оповіданє своїми придабашками, а одтак Проймиха звіддає Гринівну, що Сакунка довдалась про єї вексель і пристала до Михна, щоб єго вернути, однакже він не хотів вернути, із-за чого Сакунка велим розуралась. Коли-ж Зайчиха одійшла, заявляє Проймиха Гринівні, що Михно до неї зараз прийде. Довдавшись, що Гринівна на него не сердить єя, просить він Проймихи, щоб їх звела на мирову. Так отже радить Проймиха, щоб Гринівна кінчила справу, наче про Сакунку нічого не чула, та щоб підписала вексель на 20.000. Гринівна пристає на все, аж ось входить сам Михно. Він просить єї, щоб простила єму вину. Гринівна викидає єму те, що він єї обидив, оставив, що серце єї вразив. Але Михно одвічає, що він єї серце исцелить, выльчить, а в придачу й своє оддасть на виби. Гринівна радіє і каже, щоб спитав єя у Проймихи, якій він для неї дорогий. Тоді каже Михно, що чув від Проймихи, що Гринівна готова єму і новий вексель підписати. Гринівна притакує і выхвалює велику силу любови. Одтак виймає Михно з кишені бумагу на 25.000, а Гринівна каже, що готова підписати і на 30.000. Михно радъ повести дїло скоро до кінця, щоб Бодько непомішав; про-то написав вексель і просить Гринівну, щоб підписала. Але Гринівна заявляє, що їй рука дрожить, що перо наче квачь, — боятъ єя, щоб не зіпсувала бумаги; просить отже Михна, щоб положив отут старий вексель, а она дивлячись на него спить і тоді не помилять єя. Михно дає їй давний вексель, а Гринівна схватив оба векселя, рве їх на шматки і кидає єму подертъ в очи. На сміх Гринівни і крик Михна вбгають Проймиха і Гук. Михно каже, що Гринівна в него одняла вексель силою і порвала, а Гринівна заперечує єї заявляє, що Михно кинув єя на неї і хотів звівечити єї честь, із-за того она удає єя в суд. На дармо вговорює єї Проймиха, щоб обоє побрали єя, надармо силить єя Михно доказати, що се они обоє тільки пожартували, та що він не потребує грошей, тільки Гринівни самон: Гринівна рада, що спекалась Михна і вексель єму вярвала. Коли-ж Михно заявив, що Гринівни після сего скандалу ніхто не возьме, вказала она на Гука і спитала єго, чи він згогує. Гук притакує радіючи, що чом Гринівна сказала: „Дак завтра й підъ вїнец“, — а звернувшись до Михна приказала єму, щоб собі йшов, одкіль прийшов, та шукав собі ровні. Тоді Михно махнув рукою на одчай і кликує: „Порвалася нитка!“.

Ізъ поданого змїсту видно, що в драматичномъ творі Конієського багато комічних ситуацій. Характеръ головного дїяча, Дмитра Михна, начертаний перомъ великого знатока тайнъ людскої душі, а одтак вдача Соломониди Гринівни змальована вдоволююще. Типи обохъ свахъ, Проймихи й Зайчихи, що завязують интригу, представлений з великимъ артизмом; такожъ стать юнкера Дриги єсть неначе фотографія, знята велим виравно зъ природы, ба й вдача Катрі, служанки Гринівни, виображена по-майстерски. В єписаню роль Проймихи, Зайчихи, Дриги і Катрі авторъ заявив природний гуморъ український і силу великого комизму. В загалі Конієський доказав дїломъ, що в него

й до драматургії талантъ великий. Все-жъ таки нехай намъ буде вільно відносно кількохъ прояв комичної дїї висказати свою гадку.

Головний дїяч Дмитро Михно уступає подекуди на задній планъ драматичного образа супротивъ обохъ свахъ, Проймихи і Зайчихи, котрі майже безъ перестанку являють єя на сцені і суть неначе сиружиною акції. Интрига комедії выдає єя намъ троха неясною, по-за-якъ основує єя на исторії зъ векселемъ, котрого выдуривъ Михно від Гринівни. Годъ бо добре порозуміти, по-що богата Гринівна дала єму судженому векселю, коли він небавомъ мавъ стати паномъ всего єї майна? Одтакъ гадаємо, що авторъ непотрібно вивівъ на сцену Шкарбаня, дядька Дриги; він бо виступавъ в комедії тільки кандидатомъ до управительства у Гринівни. А вже-жъ мимо волі насуває єя пытанє, чому авторъ не звівъ більше разівъ до купы Сакунки зъ Михномъ? Коли-бъ се було сталось, акція Сакунки вийшла-бъ більше оживленою. Одтакъ законченє комедії выдає єя намъ не зовсімъ одвітнимъ. Майже до самого кінця комедії не знаємо, чи Гринівна щиро радіє, що Михно до неї прийшовъ, чи она лишъ удає своє раюванє, щобъ тымъ певнїше выдерти Михнови євїй вексель. Опісля не знаємо, по-що Гринівна Гукови і Проймисі перечила подю зъ векселемъ, мовъ бы она не одбирала і не порвала векселівъ, — та по-що сказала, що Михно кинувъ єя на неї і хотівъ звівечити єї честь? Намъ выдає єя одтакъ, що самъ конецъ комедії не може зватись зовсімъ вдоволюющимъ, тому-що Михно являє єя чоловікомъ безъ глузду, котрий ще тоді править Гринівні про євою щиро любовь, коли одкрылись всь єго хитрощі.

Що-до формальної сторони, замѣчаємо, що мова автора в єї комедії єсть неначе жемчугомъ в творяхъ нашої літератури. Такою ядренистою і милозвучною мовою самъ Конієський в писаняхъ своїхъ досль ще не користувавъ єя. Чудову мову перешлїтає вінъ часто прислївами народними і вмѣ дїєвимъ особамъ вкладає в уста таку мову, яка єсть зовсімъ одвітна їхъ становищу в товаристві.

Такъ отже заявляємо авторови сердечне „спасибогъ“ за єго гарний драматичний творъ і покликуємо до него: „Ути, батьку, орле сизий!“ — нашімъ намъ більше комедій ізъ побуту суспільности української, а всь землицю по-вїкь поминати-муть тебе „незлымъ-тихимъ“ словомъ!

Омелья Огоновскій.

До исторії галицкой Руси.

(Пванъ Матильдъ: Der polnisch ungarische Streit um Galizien und Lodomerien. Lemberg, 1886, 8°, 50).

Підчасъ коли увага нашихъ старшихъ историківъ звернулася теперъ переважно до археології, занявъ єя одинъ зъ молодшихъ (ученикъ, такъ якъ і померший Корніє Заклинскій, професорівъ Шараневича і Лиского), п. Матильдъ, розслѣдомъ характеристичного спору польскої і угорскої корони о галицку Русь. Нашой галицкой окраїні мабуть такъ давня судилоє грати визначну роль такъ в загалі в руской исторії, якъ особливо в исторії зносинъ Руси зъ західною Европою. Підчасъ коли иний рускій землѣ одгороджений були иншими слов'янскими, финскими та литовскими племенами від Европы, бувъ Галич у самихъ вортъ західного цивилизованого свѣта, а значїне єго врозстало в мѣру сего, якъ слабѣли і тратили євою цїну звязки зъ Византією, — врозстало і в мѣру сего, якъ єнациїна „старого Володимира“ почала щоразъ більше і тривалїше дїлитись на самостайнї части (удѣли). Вже на довго передъ тымъ, нїмъ старий центръ, Кїївъ, ставъ єя жертвою Татарівъ, бачимо, якъ вытворюють єя і зростають головню два „удѣли“, а радше новї могучї державнї центри: Суздаля (познїйше Москва) і Галичъ, а небавомъ примѣчаємо навѣть боротьбу сихъ удѣлівъ мїжъ собою о посѣданє „матери рускихъ городівъ“. Вже Суздалецъ Андрей Боголюбскій починає уважати Кїївъ своїмъ „удѣломъ“ (вм. себе уважати удѣломъ великокняжого кїївского стола) і приймає титулъ „великого князя“, а сынъ Боголюбского Мстиславъ займає і грабить Кїївъ вже на 70 лѣтъ передъ розграбленємъ Кїєва Татарвою (1169—1240). Що-жъ подає тоді по-

жѣчну руку Кієви противъ Суздаля? Галич и рѣшучій антагонистъ Боголюбского, нашъ могучій Ярослав Осомыслъ. Одинъ зъ наслѣдниковъ Боголюбского, Всеволодъ (1176—1212) стремитъ ще явнѣйше до панованія на всѣй „Руси“, а заразъ по нападі татарскѣмъ стаєсь Володимиръ надъ Кляземою, а зъ початкомъ XIV-ого ст. — Москва становится „великихъ князѣвъ всеи Руси“ — Супротивъ сего цѣкаво, що галицкій князь и король Данило носить ся зъ думкою получения всеи полуденной Руси (1235-ого р. подає Галичъ зновъ руку Кієви противъ „сѣверного“ Чернигова), а послѣдній галицкій князь Болеславъ Тройдановичъ († 1340) зове себе княземъ „всеи малои Руси“ (*dux totius Russiae minoris*). Колишній центръ Кієвъ — припадає тоді Лѣвѣ. На всѣй Руси одинъ только Галичъ не бувъ доси ніколи „удѣломъ“ сѣвера; не менши були значѣне и сповудѣль Галича въ духовой и культурной жизни Руси. Только-жъ на жалъ не вмѣла чи не хотѣла Польша підчасъ своего панованія стати для насъ доброю, широкою сестрою.

Але географичне положеніе галицкои Руси зробило єбъ заразомъ здавна предметомъ посягательства, такъ для самыхъ широко розорѣдненихъ Руриковичѣвъ, якъ и Пястівъ и угорскихъ Ариадѣвъ. Здаєсь, що уже границѣ великоморавского княжества займали не только Краковъ и Перемишль („Хорватія“), але може и сѣвѣрнѣйшого склону Карпатъ. На се вказували бы може и давній, а уперто піддержуваний претенсіи шлезскихъ любушскихъ епископѣвъ до юрисдикціи на галицкій Русь, претенсіи, котри не мало заходу причинили при заснованіи у насъ (въ XIV. ст.) латинскихъ епископскихъ кафедръ; на чѣмъ бы не опирались, и въ якомъ бы часѣ не явились впервые сѣ претенсіи, все-жъ могли они опиратись на давнихъ претенсіяхъ политическихъ, такъ на пр. Краковъ належавъ до Праги, нѣмъ ставъ столицею самостійного епископства. Що-йно коли ленница нѣмецкихъ императорѣвъ, Гітзененска Польша, здобула Краковъ („малу“ Польшу), послѣдувала боротьба о галицкую Русь мѣжъ Пястами, а родомъ Рурика. Кровавіи войны Пястівъ зъ чешскими Пшемислидами довго не позволяли Польщі посунутись тревало на сѣвѣр; до того появились ще и Угры, призваніи самими нашими князями и дружинниками. Ажъ въ XIV-омъ ст., полагодившись зъ Чехами и порозумѣвшись зъ Уграми, удаєсь Польщі опанувати и вдержувати Червону Русь. Найважнѣйшого своего суперника въ боротьбѣ о сю Русь, Литву, обезоружила Польша выбравши Ягайла польскимъ королемъ.

Въ короткихъ вступныхъ замѣткахъ згадує п. Матѣѣвъ боротьбу князѣвъ кієвскихъ и краковскихъ о червенскіи города, примѣчає однакжъ, що въ жерелахъ не находимо докладного поясненія, до кого сѣ города первѣсно належали. Самъ польско-угорскій споръ дѣлитъ авторъ на три фазы: 1) часть ѣдъ першого появленія въ титулярѣ угорскихъ королѣвъ додатку: *rex Galitiae*, ажъ до подѣлу нашои землѣ Казимиромъ В.; 2) пересправы о Червону Русь (*regnum Russiae*) мѣжъ Казимиромъ а угорскимъ королемъ Людвигомъ; 3) часть по смерти Казимира В. — Властивою правнopolитичною підставою польско-угорского спору є пересправы мѣжъ Казимиромъ а Людвигомъ; часть попереджающей є приготавленемъ, а послѣдующий консеквенцією сихъ пересправъ.

Перша фаза вызначуєсь тымъ, що уособицѣ князѣвъ и дружинниковъ стають ся разъ по разъ причиною вѣшанія Угоръ и Ляхѣвъ въ рускій сывавы. Годѣ докладно означити причину, чому угорскій король Стефанъ II. принимаетъ 1124-ого р. титулъ „*rex Galitiae*“, досить, що въ рѣкѣ передъ симъ приметъ прогнавъ в. кн. кієвскій Володимиръ Мономахъ волинского князя Ярослава (1123), Ярославъ утѣкъ до Стефана II., а Стефанъ II. спомогавъ его, хочъ и безъ великого успѣху, вразъ зъ польскими и галицкими полками. Авторъ розправы каже, що Стефанъ II. первый зъ угорскихъ королѣвъ принимаетъ такий титулъ, и що и у него подѣбуемо сей титулъ всего только одинъ разъ; але крѣп. Петрушевичъ знає ще давнѣйшу узурпацію такого титулу, зъ р. 1094-ого, въ грамотѣ угорского короля Володимира (Fejer, I, 488: *rex Galitiae Lodomeriaeque*; „Вѣстникъ Н. Дома“, 1886, ч. 46, стр. 411); може бути, що се уже явна фальсификація исторіи, але може также бути, що сей титулъ зъ 1094-ого р. мѣгъ бы причинитись и до близшого розясненія пѣзнійшихъ фактѣвъ.

Опѣсля подѣбуемо титулъ „*rex Galitiae*“ що-йно 1190-ого року въ грамотѣ Белѣ III., и ѣдъ сего часу вызначують ся що-разъ яснѣйше ѣдносины Польшѣ и Угорщины до галицкои Руси. Галицкій бояре порозумѣю въ порозумѣню зъ волинскимъ княземъ Романомъ Мстиславичомъ, своего князя Володимира (1187); Володимиръ утѣкає черезъ Карпаты надъ дворѣ Белѣ III., Беля иде зъ войскомъ на Галичъ, але вмѣсто Володимира садитъ на престѣлъ своего сына Андрея. Тодѣ удаєсь Володимиръ до нѣмецкого цѣсаря Фридриха Барбаросы; довѣдавшись, що Володимиръ, — сестрѣнецъ суздальского князя Всеволода, приймивъ его Фридрихъ дуже прихильно и поручивъ опѣцѣ своего ленника, польского князя Казимира Справедливого. За польского помочою засѣвъ Володимиръ въ Галичи 1188-ого р., а угорске интермеццо зъ Андреемъ було мабуть одинокою причиною, що Беля, уважаючи своего сына ленникомъ угорской короны, принявъ бувъ титулъ „*rex Galitiae*“, впрочѣмъ въ одной-одинокой грамотѣ. Дуже цѣкаве при томъ се, що нѣмецкого цѣсаря додаємо въ дружбѣ зъ Суздалемъ, підчасъ коли вороги цѣсаря Угры стоять въ порозумѣню зъ в. княземъ Кієвскимъ, Святославомъ (п. Матѣѣвъ наводитъ тутъ дра Шараневича: *Hipatos-Chronik*, стр. 20); цѣкаве и се, що Всеволодъ суздальскій доводитъ до порозумѣнія мѣжъ Белею III. а Казимиромъ Справедливымъ, и оба сѣ монархи обовязують ся ніколи не выступати противъ новопосажденному въ Галичи своякови Всеволода, Володимиrowи: Отсей миръ, послѣдувавший около 1193-ого р., уважає авторъ розправы першимъ договоромъ мѣжъ Польщею а Уграми дотычно Галича. Цѣкаве вконецъ и се, що Володимиръ называє себе вассалемъ Всеволода (Полн. Собр. II, 139).

Другимъ зъ ряду бувъ договоръ спижскій (Zips), зъ 1214-ого р. мѣжъ угорскимъ Андреемъ II., а польскимъ Лешкомъ Бѣлымъ; не можемо тутъ входить въ его генеалу, досить, що сынъ Андрея, Коломанъ женить ся зъ дочкою Лешка Саломею, и оба монархи присягають удержати Галичъ для своихъ дѣтей. Замѣтимо тутъ, що сынъ угорского короля Коломанъ мѣгъ узнавати и яко король галицкій свою принадлежность не только до угорской королевской родины, але по части и до угорской короны. Поминемо весь дальшій розвѣй историчныхъ подѣй першої фазы: зъ усеѣхъ нихъ добавчаемо се одно, що хочъ и Ляхи берутъ участь въ судьбѣ Галича, то все-жъ такъ участь Угорѣвъ больша и важнѣйша, а коли вже тутъ говорити о правахъ, то Угры и правъ больше до Галича набули, и больше крови въ оборонѣ сихъ своихъ правъ пролили.

Те саме виходить и зъ историчныхъ подѣй другої фазы. Поминемо численнихъ бунтовъ боярѣ, — поминемо, що вѣроломній угорскій король, опѣкуючись малолѣтними Романовичами разъ-уразъ мѣшають ся по своему въ галицкій дѣла, а Беля IV. спомогає 1235-ого р. своего сестрѣнца, сѣверского Ростислава противъ Данила, удає ся Данилови удержатись при спадщинѣ по своѣмъ батьку Романѣ, а навѣть — статись могучимъ княземъ, о которого признѣ и сусѣды, и папиримскій усиленно добивають ся. Ѡдтакъ княжать ажъ по 1340. р. на галицкій Русь самостійный володѣтель; 1324-ого року вымирають Романовичѣ, а бояре обирають княземъ мазовецкого Болеслава Тройдановича (Юрія II.). Сей Болеславъ гине ѣдъ отруѣ 1340-ого р.; чтобы помстити смерть свояка, являє ся на Русь польскій король Казимиръ В., впервые 1340, а по прогнаню его ѣдени литовско-рускимъ княземъ Любартомъ — вдруге 1349-ого року*). Тутъ замѣтимо, що авторъ розправы несправедливо звернувъ такъ мало уваги якъ на выборъ Болеслава зъ-ѣсобна, такъ на мазовецкій претенсіи въ загалѣ. Коли уже говорити о набутихъ простымъ разбѣемъ и вѣроломствомъ правахъ Угорщины и Польшѣ, такъ чомужъ не признати и набутихъ волевымъ выборомъ (*unanimiter*) мазовецкихъ правъ? Кто знає, що вже 1324-ого р., по вымертю послѣднихъ Романовичѣвъ (Андрея и Льва II.) не було якихъ пересправъ мѣжъ ѣтцемъ Казимира Володимиrowичемъ Локеткомъ, а Болеславомъ Тройдановичемъ, а при нападі Казимира на галицкую Русь чѣємо въ жерелахъ (о сколько собѣ зъ памяти нагадує) и про мазовецкій полки. Шо и Угры тутъ при чѣмъсь були, вказувала-бъ згадка въ жерелахъ угорскихъ, подѣ 1338-ымъ р., о рускомъ князю „Лотѣкѣ“ (*Lothka, dux Ruthenorum*; Володко?). На мазовецкій права може вказувати ще и те, що по смерти Казимира надає Людвигъ галицкую Русь въ дѣно кн. польскому Воло-

диславови*), который має за жінку мазовецку княжну Офу.

Кілька неясних згадок, і один (руський) акт без дати (про „яство“ Любарта), от і все що знаємо о боротьбі Казимира В. з Литвою о галицку Русь, розпочатої другим нападом з 1349-ого р. За те знаємо, що Казимир не зміг в сій боротьбі ніяк обійти ся без угорської помочи, — знаємо також й ціну сій помочи: 1352-ого р. заявляє Людвиг письменно Казимирові, що галицка Русь (regnum Russiae) була и є власністю угорської корони (praedecessorum nostrorum, regum Hungariae; Людвиг був з роду Анжювінів, тож выступає тут тільки в імені угорської корони, бо „попередній“ король, praedecessores, були з роду Арпада, и яко такі не могли перелити на Анжювінів ніяких прав, окрім коронних); дальше заявляє Людвиг, що дарує Русь в доживоте (usque ad vitam suam) Казимирові, але коли би Казимир мав сына, то сей его сын, або его наслідники (sui haeredes, — очевидно: на троні польськѣм), обов'язані за одкупною с платою 100.000 флоренів відати Русь назад Угорщині (haeredibus nostris).

Така була умова — але опісля зайшов случай зовсім непередбачений Людвигом: по нѣмъ лишилися *дві дочки*, а хоч в *его* руці була получена через дванадцять літ Польща и Угорщина, то по его смерті поділилися обі дочки між собою так, що одна, Ядвига, дістала Польщу, а друга, Марія, Угорщину. Що-ж мало бути тепер з Русею? Зваживши, що Людвиг не мав ніяких приватних прав до галицкої Русі, могла теперь по его смерті угорська корона упомнутися за платою означеної суми о галицку Русь (в дусі умови з 1352-ого р.). Та не так думали польські стани обираючи Ядвигу королевою: они поставили яко умову вибору — звернене Русі. Не можемо згодитися з п. Матієвом, щоби мати Ядвигу, котра вела всі сї пересправи по смерті мужа, згодилася на се умову, бо раз, що нема ніякого доказу, щоби она таку свою згоду формальним актом заявила, а друге: коли прийшло до діла, то она виступила як раз в одвороті. (Акт з 1385. р., в Крєвѣ, диктували Ягайлові польські пани, тож би тут не є доказом, а й Чарниковський чогось такого не згадує, за те канцлер Ольшевський, котрий міг докладно цілу сю річ знати, признає 1651. р. непогасий права Угорщини до галицкої Русі). И не могла-ж мати Ядвиг розпорятися Русею як своєю приватною власністю... Правда, Польща все таки одбирає Русь назад, але одбирає силою (1387. р., весною, капитулює в Галичі угорський воєвода Венедикт; п. Матієв хочіть „другу“ частину своєї розправи роком 1387-им, як основою фактичних відносин через слѣдуючих 400 літ).

Занята своїми внутрішніми справами не могла Угорщина спротивитися одобрению Русі, але своїх прав она не зрєкла ся; протинво: угорський король раз-у-раз упоминають ся о Русь, и сї их заходи характеризують третю фазу польсько-угорського спору о Русь. Раз по раз збирають ся польсько-угорські „комісії“, щоби розглянути и порішити сїй спор. Вже самий висланим своїх комісарів признавала Польща, що уважає сю справу ще остаточно не порішеною; ще и 1442. р. мала відбутися в сій справі нова конференція, помимо, що она здавалася уже покладеною мовчливим уступленем Угорщини, а также 1475-ого р. згадуєсь виразно спор о „Русь и Волощину“ (super differentia terrarum Russiae et Valachiae; слова польського „комисара“, историка Длугоша), помимо, що на 33 роки перед тим говорилося уже, будто Польща посѣдає „Русь и Волощину“ — „iure optimo“. Правда, по 1475-ом році згадуєсь ся справа виразно аж при подїлї Польщі 1772-ого

року, але коли зважимо, що Польща заняла Русь 1387-ого р. силою, и коли хіба не допустимо за давня в інтернаціональнѣм правѣ, то мусимо признати невичасний права Угорщини. П. Матієв вправді не признає их по той причині, що король угорський кілька разів обісла (по 1475-ом році) гварантували „дїлбѣсть и неподѣлбѣсть“ польської держави, але-ж з другого боку сї король ніколи виразно своїх прав и не зрєкли ся, а зрештою — таке промовчуване якогось спору не надає ще ніякого права противній стороні, и для того не можемо згодитися з п. Матієвом, будто бы помимо ясного договору з 1352. р. належало галицку Русь уважати од р. 1387-ого правною власністю польської корони. А коли при том зважимо, що и угорський „права“, хоч давнїйшій од польських, були набути розбѣм и вѣроломством, коли номинемо и неясний мазовецький претенсі, та виключе „право“ до галицкої Русі будемо мусїти вкїнци признати спорідненим з Романовичами (Войшелк) литовско-руським князям, а в першій лінії — Любартові; хто знає, чи галицка Русь була лишася при Польщі або при Угорщині, коли бы не виборь литовско-руського князя Ягайла на польського короля.

Не можемо вправді згодитися з п. Матієвом на остаточний его вивід, за те-ж мусимо признати, що зібрав незвичайно совісно цілий актовий матеріал, и що обходити ся з жерелами дуже розумно и уміло, хоч часом може за надто скептично. Деякі доповнення до его матеріалу старалися ми по змозі повисше згадати; ту ще тільки додамо, що „Червона Русь“ називає ся „официально по нїмцекі „Rothreussen“, а не „Rothrusland“. Розправа п. Матієва кидає дуже много нового світла на исторію галицкої Русі, и може послужити цінним доповненем до двох инших новїйших розправ о сій Русі: Дашкевича о княженю Данила, и Ржежабка о Юрію II. (в часоп. чеськ. Музея, 57-ий річник). Товаришючи з п. Матієвом в историчнѣм семінарѣ дра Шараневича и дра Лиского мав я, яко постійний взаємний рецензент его розправ случайність переконатися, що у него є зібрано багато цінного и важного матеріалу и до внутрішньої исторії галицкої Русі, то-ж позволю собі висказати бажане, щоби обговорена розправа его була початком цілого ряду дальших не менше цінних студій. Заохотою до сего можуть п. Матієву послужити слова з авторитетних уст крїл. Петрушевича, котрий назвав отсю его першу печатану працю: „дїльним разсужденіем“.

Отиневич д. 4. жовтня 1886.

В. Коцювський.

КОРОТКИЙ ПЕРЕГЛЯД УКРАЇНСЬКИХ КНИЖОК ЗА 1885. РІКЪ.

VII.

Попередь спитай ся, а тоді и лай ся. — Комедія, жарт и обій діл. (Сюжет займаний) К. Не-я., К. 1885 р., ч. 20 кр., 28 ст., 16-о.

Сюжет пєси, як каже автор, „займаний“, себто по просту — позичений. Не знаємо, з якої речи автор уживає таке слово и одки виводить его. Мабуть од слова „занять“, але се слово в нашій мові те-ж саме, що „осягнути, загнати“, що зовсім не одновдає російському слову „занять“ або „заимствовать“, котрому рівнозначним в нашій мові єсть тільки слово „позичити“. Тай справді сюжет сїєї пєси просто позичений з російського водевиля „Не спрєсяє броду, не суйся в воду“, котрий те-ж дає ся перероблений з якогось французького водевиля. Ми нічого не маємо проти таких позичок або переробок, без котрих не обійдеться ся ні в якому письменстві, аби лиш вони хоч трохи приладновані до жити того народу, на чію мову перероблена пєса. В сїм разі здаєть ся не можна закинути автору серйозного докору; окрім мови и одєжі в пєсі все-ж таки знайдеть ся декільки мїсцевих рисок, котрі надають їй ціну. Шкода тільки, що самий сюжет пєси вибраний не до ладу, бо все тут вертеть ся на одних помилках, зовсім не звичайних и не натуральних. Молода панночка, що недавно скінчила институт и була трохи на вищих курсах, приїхала на хутір до батька и нудьгує тут в самотині, але на сїй раз вона зацїкавлена незнайомим сусїдом Горненком,

*) Пор. „Схематисм“ василіанський, вид. у Львові 1867 (записки монастирськї). Хитрий польський жерела не потують сего прогнаня. Пор. также акт виданий перемиським Детком (Voigt Cd. d. prussicus), а также замѣтку васил. Компаневича о староб. святоюрськѣм двоні. дїтомъ за князя Любарта-Димитрія (Сзасор. Ossol.). На скільки слїдно зї актів городських и земських, удержав ся Казимир з першого подїбу в посѣдані одного тільки Сянока.

*) Пор. Петрушевич в „Сборнику“ Матієв з р. 1885-ого. IV, 181 — Для чого називає п. М. (44, нотка 102) слова Любеньского: rein hingirt? (о. Белз гл. Synowie Giedymina).

що недавно скінчив університет і приїхав на свій хутор. Дізнається, що батько, що Чорненко молодий, розумний, до того ще народолюбець і що він має незабаром прибути до них. І справді Чорненко приїздить до них і перше всього зустрічає горнишну (покоївку), молоду дівчину Палажку, одягнену по городянській моді, котру він зразу приймає за панночку, дочку старого Бебеха, заводять з нею розмову про життя на селах, про народню долю то-що, і не вважаючи на те, що вона на всі його речи одмавляє „да-сь, ніть-сь“, думає, що то може справді панночка, і щоб краще розбалакатись з нею — запрошує її в сад за прогуляне. Зараз же за ними приходять справжня панночка і сподіваючись приїзду Чорненка, бере книжку і удає з себе, ніби-то читає. Коли-ж входить Гарасим, лакей (покоївий) Чорненка і великий джигун; побачивши панночку, одягнену в народню українську одягу, він приймає її за горнишну, она-ж чомусь приймає його за Чорненка і зараз же обертається до нього з розмовою, а він тільки й чує „тек-сь“ або якийсь кумедний слівце. З такою дивною розмовою і ся парочка виходить в сад. Тим часом вибігає з саду Чорненко. Він дуже розлютований на старого Бебеха і накидається на нього, що той розписав свою дочку, що, мов, институтка, і на курсах була, а вона тільки й знає, що „да-сь, ніть-сь“ і що зовсім не білява, як він казав, а чорнява. Незабаром вибігає і дочка і те-ж починає докоряти батькові, що той казав про Чорненка, як про освіченого, молодого і красивого чоловіка, коли се щось зовсім не подібне. Старий дуже дивується і довго в тямки ніяк не візьме, що таке перед ним діється, поки не розпитає сь гарненько і побачив, що тут обопільна помилка. Тоді він зводить Чорненка і дочку і починає сміятись над ними, що дочка шпацирувала з Гарасимом, а Чорненко не одрощив горнишну від панночки.

На то вже незвичайними видаються нам її помилки, коли люде зовсім иншого стану громадського, иншої освіти не то що відразу не розпізнають один одного, а поминають її після довгої навіть розмови. Нехай і так, що сюжет водевіля або жарта, се просто якась чудасійна казія, а все-ж, здається, годилося б, щоб ся казія була правдива або принаймні можлива в житті, бо всяка гостра незвичайність здатна хіба на те, щоб викликати нудьгу, а не забаву й потіху, яку мав на меті автор.

Про все те треба сказати, що автору не бракує уміня до скомпонования пєсь, що хоч трохи збавляє врожєне незвичайности сюжета. Так автор виводить перед зритель помилку дєвух особь лиш на малу годину при першій стрїчї, коли така помилка здається ся можливою, а за тим сцена зараз же змїняється ся другою; до того ще вся дія веде ся доволі жваво і помірнє. Навіть в змалюванню дєвух особь вбачається ся у автора здатність доглядати і вїня. Палажка і Гарасим хоч трохи й пересолени, а про те живі образи поміж двірською челяддю, що шить ся за панством. Доволі правдиво і влучно обмаловано образ молодого пустотливого панночки, яких, на превеликий жаль, чи мало єсть між нашими курєистками. Вона ніби-то й українофильством трошки знадилась, навіть і говорить по українськи, певно була в такій студентській кумпанї, але ні до якої праці на користь народови не здатна; була і в инших студентських кружках, де нахапала ся слів: „соціалістичний ідеї“, „емансипація“, „заробітна плата“ і носити ся з Ласалем, Марксом то що, нічого в них не розуміючи. Образ сїєї пустотливої та лепетливої панночки — неначе з натури списаний. Старий Бебех те-ж живий образ добродушного і веселого простака пана, але тут ми повинні закінчити автору те прикрє вражєне, яке викликає одна зовсім таки недоладна його викидка. Бебеху він надає для чогось любовь до Шевченка і разом до галушок, малюючи при тому єго байдужим до всього иншого, окрім ще хіба свого господарства. Вже не кажучи про те, що коли чоловік любить поезію Шевченка, котра надить до себе не тільки формою і ширістю, а й тими ідеалами, які зворушують людське мисленє, то єго світогляд, єго бажаня у всяком разі підуть геть-то ширше свого господарства і галушок, — сама по собі така суєтність галушок і поезії Шевченка єсть зовсім недоладна викидка. В устах молодого Бебеховни єї глуму-

вання надь батьком, що наче-б то від него нічого не почувєш, окрім галушок та Шевченка, се ще рїч звичайна, бо єї, бачите, знадили Ласаль і Маркс, хоч она й не розумєє їх, а Шевченко, мов, не зачінає ні робочого, ні жїночого питання, дарма що єго поезія кровю обкиплє надь долею крїпачкою та жїночкою. Одже-ж автор і самого Бебеха удає згідно з глумуванєм єго дочки, що вже виходить зовсім не доладу и, правду кажучи, а ні трішечки не гостро, як мабуть здавало ся нашому автору. Бажалось-би, щоб автор в дальїйших драматичних писанях, до яких він здається ся має доволі здатности, пильнїше доглядав за своїми творами и не ласив ся на грубе кумедїанство.

На сїму ми й покінчаємо перегляд драматичних творів українських, надрукованих торків во Росїї. В показнику п. Калитовського, що друкується в „Зорі“ за сїй рік, заведений ще дві пєси: „Не ходи Грицю на вечерницю“ — Александрова и „Заклята криниця“ Хоми Брута, але обидві они були надруковані ще в 1884 році, а не торків.

На рїшті вважаємо за обовязок подїлити ся з читателями доброю звісткою, що російська театральна цензура, як видно з офіційної газети „Правительственный Вїстник“, в 1885 році дозволила для театру ще до десяти українських пєсь, між ними: „Не так ждало ся до так стало ся“, драма в 5 д. М. Старицького, приладнована до сцени и згідно з цензурними вимогами з знаменитой драми єго „Не судило ся“, надрукованої в збірнику „Рада“ за 1883 рік, „Подъ Івана Купала“, драматичний сцени в 4 дїях з народного побуту А. Шабельской, перероблений самою авторкою з єї-ж таки оповїданя під тою самою назвою, „Світлова рїч“, комедія в 4 д. О. Пчолки, „Вусы“ комедія в 4 д., перероблена М. Кропивницьким з оповїданя О. Стороженка під такою самою назвою, „Бондарівна“ драма в 5 д. и 6 одїїнах Т. Карпенка-Карого и друга єго драма „Чортова скеля“. Як чули ми, драми Карпенка-Карого, звїстного на Украинї актора и автора надрукованого в „Раді“ за 1883 рік оповїданя „Новобранець“, друкують ся вже в Херсонї и незабаром мають вийти*). Бажалось би, щоб и инші драматичні пєси, дозволені торків театальною цензурою, були те-ж надруковані.

М. Комарь.

*) Вийшли вже. Докладну рецензію тых драм, написану п. Вольховським, подамо в слїдуючїм н-рі Зорі. Ред.

Похибки друкарскї.

В числї 19. на стор. 322. в першом стовици, стрічка 32. замїсть: и „Ключ розумїня“, „Мессію“ — читай: „Ключ розумїня“ и „Мессію“; — а в другом стовици стріч. 33. замїсть: поправитесь — читай: поправитесь.

О Г О Л О Ш Е Н Ї.

Редакція „Рускої Историчної Бібліотеки“ в Тернополї звїщає, що осталось лиш 15 прим. I. и II. и 30 прим. III. и IV. т. в оправї в англ. полотно. Хто бажає их достати, зволить посїлшити зь замовленєм. Всї 4 томи оправні зь пересылкою 6 злр. 10 кр. Неоправні примїрники всї 4 томи можна ще достати за 5 злр. зь пересылкою 10 кр., скоро хто бере всї нараз. Незаможним дає редакція на раты посїла власнои деклярації.

О Д Ъ А Д М И Н И С Т Р А Ц І Ъ.

Зь попереднім числом розпочав ся IV. квартал сєгорічного видавництва „Зорі“. Просимо о ласкаве оновленє пренумерати и остаточне виробленє залєглостей, щоби дальша высылка безь перешкоды могла послїдувати.

Одповїдає за редакцію: Д-р Омелья Калитовскїй.